

EN SPØRREUNDERSØKELSE OM ARBEID OG HELSE BLANT SIVILT ANSATTE I SJØFORSVARET

En delrapport i prosjektet HMS SJØ

Forfattere:

Nils Magerøy
Valborg Baste
Kristin Bondevik
Bente E. Moen

Seksjon for arbeidsmedisin
Universitetet i Bergen

Rapport 2 2005

Innholdsfortegnelse

1 Forord	4
2 Innledning	5
3 Materiale og metoder	5
3.1 Antallansatte som fikk tilsendt spørreskjema	5
3.2 Spørreskjemaet	5
3.3 Registrering av data	6
3.4 Statistisk bearbeidelse	6
3.5 Kvalitetssikring	7
4. Resultater for militært ansatte	8
4.1.1. Antall respondenter og svarprosent	8
4.1.2 Respondentenes alder	8
4.2 Resultater fra spørreskjema, del 1	8
4.2.1 Utdanning	9
4.2.2 Sivil status	9
4.2.3 Antall personer som bor i husstanden	10
4.2.4 Korreksjon på tittel og arbeidssted	11
4.2.5 Tjenestetid og lederansvar i Sjøforsvaret	11
4.2.5 a Første år i Sjøforsvaret	11
4.2.5 b Samlet tjenestetid i Sjøforsvaret	12
4.2.5 c Lederansvar	12
4.2.6 Arbeidssted og tjenesteområde	12
4.2.7 Dykking	14
4.2.7 a Arbeid som dykker i Sjøforsvaret	14
4.2.7 b Dykking i fritiden eller på annet sted enn i Sjøforsvaret	14
4.2.8 Røykdykking	14
4.2.9 Arbeid på verksted	15
4.2.10 Ubåttjeneste	15
4.2.11 Arbeid i fjellanlegg	16
4.2.12 Arbeid i utlandet	16
4.2.13 Skifte av stilling og/eller arbeidssted	16
4.2.14 Reisedøgn	17

4.2.15 Arbeidssteder i medias søkelys	18
4.2.16 og 4.2.18 Personer som i arbeid i Sjøforsvaret (spørsmål 16) eller utenom Sjøforsvaret (spørsmål 18) har vært i kontakt med eller arbeidet med diverse stoffer, eller vært utsatt for påvirkninger av ulik type	19
4.2.17 og 4.2.19 Livstruende hendelser	20
4.2.20 Yrkeserfaring utenom Sjøforsvaret	21
4.2.21 Vekt og høyde	21
4.2.22 Spørsmål om røntgen eller skjermbildekontroll	22
4.2.23 til 4.2.33 Livskvalitet, SF 36	22
4.2.34 Forekomst av sykdom hos de ansatte	23
4.2.35 Bruk av blodtrykksmedisiner	25
4.2.36 Eksem	25
4.2.37 Forsøk på å bli gravid uten å lykkes	26
4.2.38 Dødsfall blant nære pårørende / gode venner	26
4.2.39 Samlivsbrudd	26
4.2.40 Muskel- og skjelettplager	26
4.2.41-4.2.43 Sykefravær i Sjøforsvaret	27
4.2.44 Barn	28
4.2.45 Kreft i familien	29
4.2.46 og 4.2.47 Hjertesykdom i familien	29
4.2.48 Alkoholbruk	30
4.2.49 Bruk av snus	30
4.2.50 Røyking	31
4.2.51 og 4.2.53 Fysisk aktivitet	33
4.2.52 Trening i arbeidstiden	34
4.3 Resultater fra andre del av skjemaet: Psykososialt arbeidsmiljø	35
5 Oppsummering og konklusjoner	45
6 Sammendrag	47
6.1 Norsk sammendrag	47
6.2 Summary in english	48
7 Referanser	49
Vedlegg: Spørreskjema – Prosjekt HMS Sjø	
ISSN 0806-9662	
ISBN 82-91232-45-8	

1 Forord

Resultatene fra Spørreundersøkelsen HMS Sjø er tidligere utgitt i en samlerapport der svarene fra både militært og sivilt ansatte blir gjengitt. Det er funnet hensiktsmessig å splitte rapporten i to, med en egen rapport for militært ansatte og en egen for sivilt ansatte. Det er imidlertid enkelte spørsmål der en splitting i militære og sivile resultater ikke ble ansett som hensiktsmessig. I de tilfeller vises det til hovedrapporten. Denne rapporten er for sivilt ansatte. Rapporten har til hensikt å gi Sjøforsvarets ledelse og ansatte en tilbakemelding om sentrale resultater i Spørreundersøkelsen HMS Sjø.

Rapporten inneholder en beskrivelse av spørsmålene som ble stilt og en statistisk framstilling av de svar som ble gitt. Resultatene blir fortløpende kommentert der det har spesiell interesse og der hvor det er mulig å sammenligne med tilsvarende spørreundersøkelser.

Vi vil takke de ansatte i Sjøforsvaret for deltakelse i spørreundersøkelsen og ledelsen i Sjøforsvaret for oppdraget. Takk går også til styringsgruppen og referansegruppen med ansatterepresentanter for samarbeidet rundt utviklingen av spørreskjemaet. I denne sammenheng var også våre besøk på en rekke arbeidsplasser viktige, og vi vil takke for den gode måten vi ble mottatt på av de ansatte.

Seksjon for arbeidsmedisin, februar 2005

2 Innledning

Forsvarets ledelse besluttet i januar 2001 å gjennomføre en kartleggingsundersøkelse av arbeidsmiljø og helse innen Sjøforsvaret, Prosjekt HMS Sjø. Formålet var å avdekke om Sjøforsvarets aktiviteter er eller har vært helsefarlige. Resultatene skal gi grunnlag for videre tiltak innen helse- miljø- og sikkerhetsarbeidet i Sjøforsvaret. **Det må påpekes at flere personellgrupper som er med i denne studien, ikke er en del av Sjøforsvaret i dag. Dette gjelder for eksempel mange som i dag er ansatt i FLO.**

Bakgrunnen for prosjektet var flere saker som dukket opp i media omkring helseforhold for de ansatte i Sjøforsvaret. "KNM Kvikk saken" med forekomst av misdannelser hos barn til dem som hadde tjenestegjort på KNM Kvikk var en av disse sakene. Seinere dukket det samme spørsmålet opp rundt de som hadde arbeidet på radioverkstedet på Haakonvern. Videre var det en rekke tilfeller av kreft blant sivilt ansatte på Rødbergodden og Meløyvær fort. Det var spørsmål rundt asbesteksponering for dem som tidligere hadde tjenestegjort på skip, og frykt for økt forekomst av hjertesykdom hos ansatte på ubåter. Saken om utarmet uran på Balkan var også aktuell fordi ansatte hadde tjenestegjort i dette området. Endelig var det også spørsmål rundt arbeidsforholdene for dem som arbeidet på Skole for skipsteknikk og sikkerhet på Haakonvern.

Seksjon for arbeidsmedisin ved Universitetet i Bergen fikk som oppdrag å gjennomføre en bred kartlegging og vurdering av arbeidsmiljø og helse til de ansatte i Sjøforsvaret, med unntak av kreftsykdom. En omfattende del av arbeidet var en spørreundersøkelse blant alle ansatte, og det er en del av disse data som blir presentert her.

3 Materiale og metoder

Det ble utført en spørreundersøkelse blant alle ansatte, militære og sivile i Sjøforsvaret som en del av den generelle kartleggingen av helse og arbeidsmiljøet.

3.1 Antall ansatte som fikk tilsendt spørreskjema

Utvalget omfattet alle som var ansatt i Sjøforsvaret per 23/9-2002. Listene vi fikk fra FLO/IKT ble noe justert ved at noen var sluttet og andre var kommet til. Elever fra Befalsskolen i Sjøforsvaret ble ekskludert fordi de var helt ferske i Sjøforsvaret, ofte uten førstegangstjeneste bak seg. Noen fra spesialstyrker ble ekskludert av sikkerhetsmessige grunner. Menige var ikke inkludert i studien. Vi fikk et endelig utvalg blant sivilt ansatte på 1177 personer. Av disse svarte 580 personer. Dette gir en svarprosent på 49,3. Disse data blir presentert i denne rapporten.

3.2 Spørreskjemaet

Det ble lagt vekt på å lage et skjema som i størst mulig grad baserte seg på spørsmålsett som var utarbeidet og validert av andre.

Spørreskjemaet har to hoveddeler:

Del en er til dels utviklet i forbindelse med Prosjektet HMS Sjø. I tillegg til de tidligere nevnte problemområdene var arbeidsplassvurderingene og litteraturstudiet i prosjektets første del viktige for valg av spørsmål. Det er tatt med tjenestehistorikk og spørsmål om den ansatte har hatt spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidsplasser. Videre er det spurt om eksponering for ulike arbeidsmiljøfaktorer og hendelser i livet, som livstruende opplevelser. Spørsmålene er stilt slik at man kan skjelne mellom eksponeringer og livstruende opplevelser i og utenfor Sjøforsvaret. Standard spørsmål rundt livskvalitet med tanke på psykisk og fysisk funksjon (spørsmålene i SF 36) (1,2), muskel-/skjelettplager (3-5) og livsstilsfaktorer som røyking og alkohol er tatt med. Disse spørsmålene er hentet fra andre spørreundersøkelser slik at man har et sammenligningsgrunnlag. Det blir også spurt om fysisk aktivitet, egne sykdommer, sykdommer i familien, om egne barn og forekomst av misdannelser hos disse. Endelig er det tatt med spørsmål om utdanning og sivil status.

Del to tar opp spørsmål om det psykososiale arbeidsmiljøet. Spørsmålene er tatt fra et spørreskjema utviklet av en Nordisk ekspertgruppe, "QPS Nordic" (Questionnaire for Psychological and Social Factors at Work) (6). Spørreskjemaet er tidligere prøvet ut på 2000 tilfeldige arbeidstakere i Norden (7). Dette spørsmålssettet ble tatt med fordi omleggingen av Sjøforsvaret hadde ført til diskusjon omkring de ansattes psykiske helse og psykososiale arbeidsforhold.

Spørreskjemaet var ikke anonymisert. Dette gav anledning til å gi direkte tilbakemelding til ansatte når man ut fra svarene har funnet grunn til det, og respondenten ikke hadde reservert seg mot slik kontakt. Under samme forutsetning kan dataene brukes av Kreftregisteret med tanke på forskning på framtidig utvikling av kreft og i Forsvarets helseregister til forskning.

Spørreundersøkelsen er klarert av Regional komité for medisinsk forskningsetikk Helseregion Vest og godkjent av Datatilsynet. Utformingen av skjemaet er gjort i samråd med militære og sivile tjenestemannsorganisasjoner. Spørreskjemaet ble besvart av de ansatte rundt årsskiftet 2002/2003 og finnes som vedlegg til denne rapporten.

3.3 Registrering av data

Hvert tilsendt skjema hadde eget løpenummer. Data fra hvert skjema ble skannet. Alle svar ble kodet inn som tall fortløpende og seinere lagt inn i databasesystemet til den statistiske programpakken SPSS.

3.4 Statistisk bearbeidelse

Den statistiske bearbeidelsen vil i dette dokumentet hovedsakelig dreie seg om deskriptiv statistikk knyttet til de forskjellige svarene på spørsmålene. Det er også gjort analyser for

å se om det er statistiske variasjoner av betydning i noen undergrupper av materialet, og metodene for dette blir nevnt i tilknytning til presentasjonene av data.

3.5 Kvalitetssikring

Kvalitetskontroll av de enkelte svarene avdekket mange feil på grunn av dårlig skanning. Andre feil var feil ved utfylling, for eksempel avkrysning utenfor ruten det skulle krysses i. For å sikre en systematisk gjennomgang av mulige feil gjorde vi i november 2003 et uttrekk av 30 skjema. Det ble funnet gjennomsnittlig en feil per skjema. Feilene var særlig knyttet til spørsmålet i begynnelsen av skjemaet med korreksjon av grad og stilling og ved tallene for tjenestehistorikk i spørsmål 6. Etter denne gjennomgangen har alle svar blitt kvalitetsikret og feilene korrigert.

4. Resultater for sivilt ansatte

4.1.1 Antall respondenter og svarprosent

Det var 580 sivilt ansatte som fylte ut spørreskjemaet. Dette gir en svarprosent på 49,3. 429 menn og 149 kvinner har besvart skjemaet. Hos 2 personer manglet opplysninger om kjønn.

Tabell 1 Antall svar og svarprosent i hver alderskategori for sivile menn og kvinner

Aldersgruppe	Menn		Kvinner		Totalt*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
- 25	9	30.0	3	37.5	12	31.6
26 - 35	57	49.1	28	56.0	85	51.2
36 - 45	123	53.9	33	43.4	156	51.3
46 - 55	126	50.4	40	41.2	166	47.8
55 -	113	49.8	45	50.0	158	49.8
Totalt*	429	50.4	149	46.1	580	49.3

* Det manglet opplysninger om alder på 3 personer, 2 av disse manglet også opplysning om kjønn.

KOMMENTAR: Svarprosenten er lavere enn det som på forhånd var ønsket. Noe av forklaringen på den generelt lave svarprosenten kan være at spørreskjemaet ikke var anonymisert og at det var omfattende. Den generelt lave svarprosenten blant sivilt ansatte er et problem når det gjelder generalisering av resultatene.

4.1.2 Respondentenes alder

Gjennomsnittsalder på sivile menn som har besvart spørreskjemaet er 47. Sivile kvinner har en gjennomsnittsalder på 46,8.

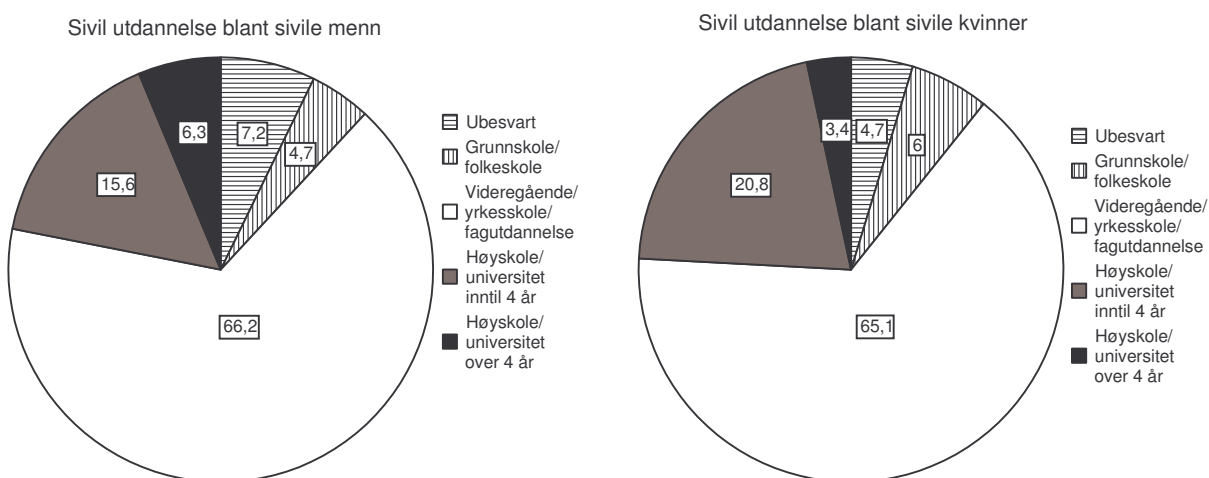
4.2 Resultater fra spørreskjema, del 1

Vi gjør oppmerksom på at prosentene som presenteres i denne del av rapporten, er prosentandel av de sivilt ansatte som har besvart spørreskjemaet. Nummereringen av kapitlene er lagt opp slik at siste siffer har samme nummer som spørsmålet i spørreskjemaet.

4.2.1 Utdanning

Det ble bedt om å få opplyst høyeste militære og sivile utdanning.

Det var 43 som oppgav militær utdanning blant de sivilt ansatte. De fordelte seg med 22 personer som oppga kun Befalsskole, 13 Sjømilitære korps av disse hadde 2 også Befalsskole. Videre var det 2 som oppgav Sjøkrigsskole (inntil 2 år) som høyeste utdanning og 6 med Sjøkrigsskole (inntil 4 år). Det var 539 som ikke oppgav militær utdanning. Sivil utdanning er gitt i figur 1.

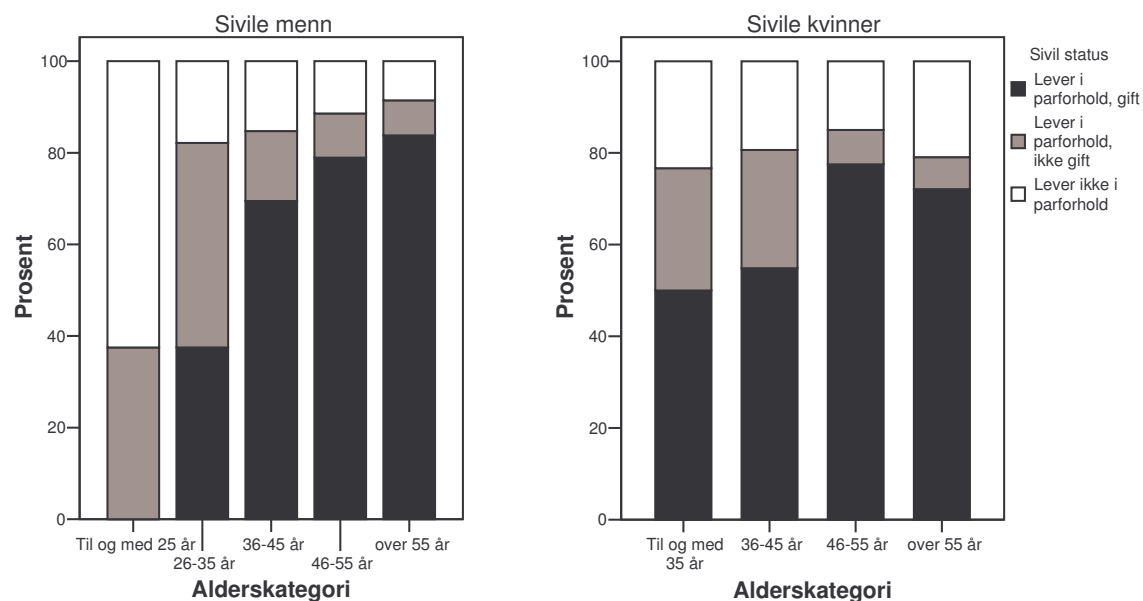

Figur 1 Prosentvis fordeling av sivil utdanning blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret, menn og kvinner

4.2.2 Sivil status

Det ble spurt om sivil status ved å sette kryss for ett av tre alternativ: Lever i parforhold gift, lever i parforhold ikke gift, Lever ikke i parforhold.

Figur 2 viser den prosentvise fordelingen, menn og kvinner.

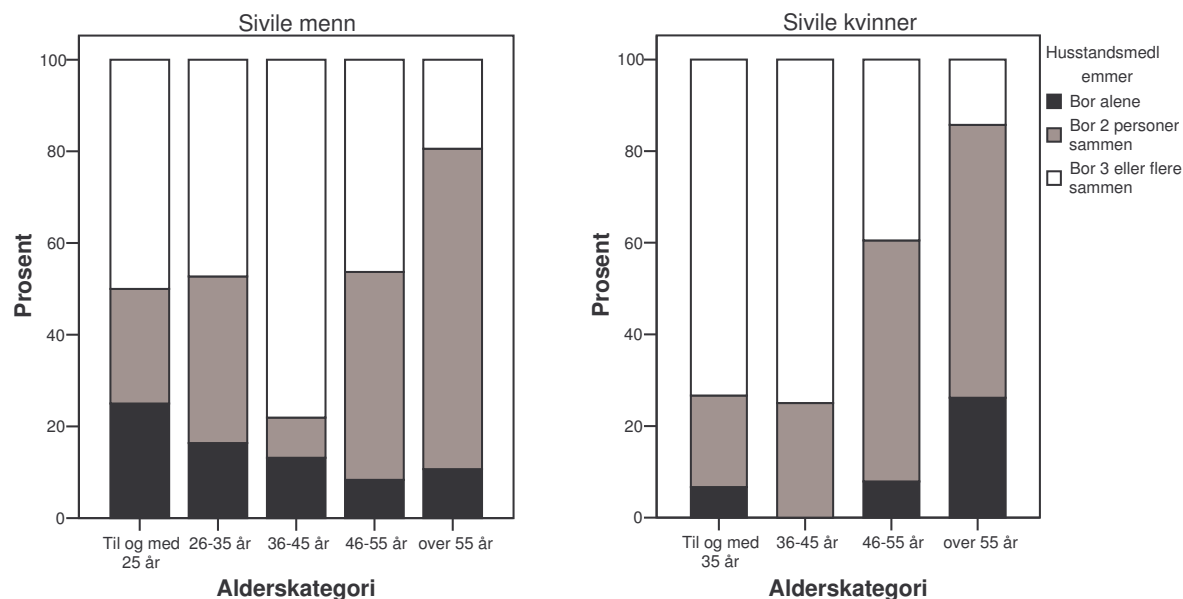

Figur 2 Sivil status, prosentvis fordeling, menn og kvinner

KOMMENTAR: Det var kun tre kvinner under 26 år som besvarte spørreskjema, så kvinner er bare delt inn i fire aldersgrupper.

4.2.3 Antall personer som bor i husstanden

Det ble stilt spørsmål om hvor mange personer som bodde i husstanden, om vedkommende bodde alene, bodde to personer sammen eller tre eller flere sammen (se figur 3).

Figur 3 Antall personer som bor i husstanden, prosentvis fordeling blant menn og kvinner etter aldersgrupper

KOMMENTAR Blant de sivilt ansatte bor 48,2 % tre eller flere sammen. Blant befolkningen i Norge bor gjennomsnittlig 2,3 personer sammen pr. privathusholdning (8), slik at vi kan si at de sivilt ansatte har familie på samme størrelse (eller litt større) enn landsgjennomsnittet.

4.2.4 Korreksjoner på tittel og arbeidssted

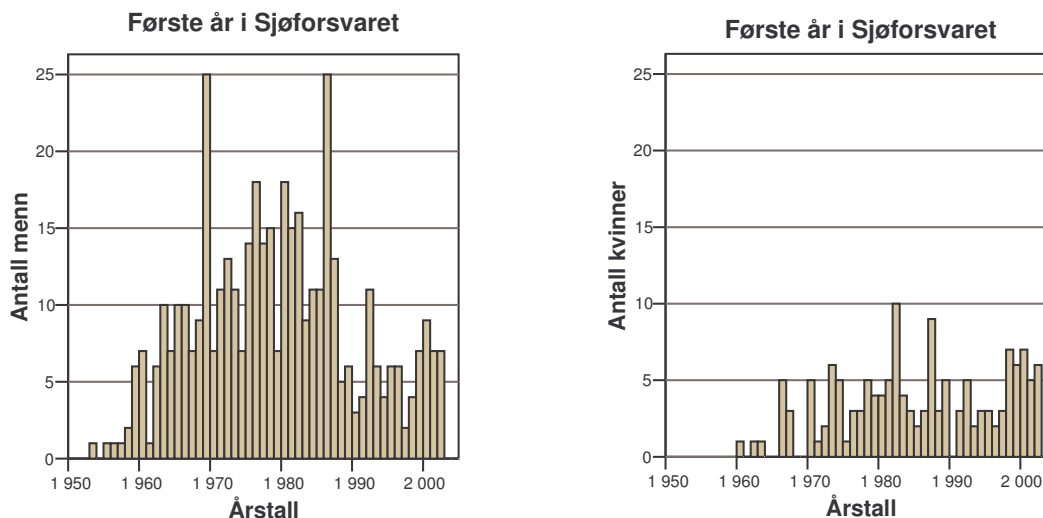
Det vises her til hovedrapporten. Dette dreier seg om kvalitetssikring av data.

4.2.5 Tjenestetid og lederansvar i Sjøforsvaret

4.2.5.a Første år i Sjøforsvaret

Det ble bedt om å få oppgitt årstall for når respondenten arbeidet i Sjøforsvaret første gang.

Figur 4 viser første år i Sjøforsvaret.

Figur 4 Første år i Sjøforsvaret, sivilt ansatte menn og kvinner

KOMMENTAR: Figuren illustrerer tydelig kjønnsforskjellene med hensyn til antall sivilt ansatte i Sjøforsvaret.

4.2.5b Samlet tjenestetid i Sjøforsvaret

En del av de ansatte har kun arbeidet i Sjøforsvaret i perioder. Det ble derfor spurt om hvor mange år den enkelte samlet hadde vært ansatt i Sjøforsvaret. For sivile menn var det gjennomsnittlige antall år 19,5 mens det for sivile kvinner var 15,5.

4.2.5c Lederansvar

De ansatte ble spurt: Har du lederansvar? Alternativene var ja, nei, vet ikke. Blant de sivile mennene var det 33% som hadde lederansvar, mens tilsvarende tall for sivile kvinner var 16,3%.

4.2.6 Arbeidssted og tjenesteområde

Det ble spurt om hvilke arbeidssteder de ansatte hadde vært på og hvilke tjenesteområder de hadde hatt. Områdene var kategorisert på forhånd. Tabell 2 viser hvor mange som har vært på de ulike arbeidsstedene. Samme person kunne ha vært flere ganger på samme sted, men dette vises ikke i tabellen.

Tabell 2 Antall sivilt ansatte som har vært på de forskjellige arbeidsstedene i Sjøforsvaret

Tjenestested	Antall
Jager	10
Fregatt	47
Korvett	13
Minerydder/minesveiper gamle klasser	16
Oksøy- og Altaklasse	7
Minelegger	16
MTB trebåt	12
MTB Stormklassen	22
MTB Snøggklassen *	20
MTB Haukklassen	16
MTB Skjold	1
Ubåt eldre klasse	2
Ubåt Kobbenklassen	30
Ubåt Ulaklassen	18
Kystvakt, Sjøforsvarets egne fartøy	12
Kystvakt, innleide fartøy	3
Stridsbåt-90	2
Forsyningsfartøy	8
KS Norge	6
Landgangsfartøy	2
Havnefartøy	13
Andre fartøy	8
Fort (alle typer) **	71
Kystradarstasjoner	7
Minedykkertropp	0
Marinejegerkommando	1
Kystjegerkommando felt	0
Verksted	244
Lager	56
Messe	16
Kontor, administrasjon, stab	223
Annet arbeidssted	94

* Her er inkludert 2 som svarte i spørsmål 15 at de hadde vært på KNM Kvikk, men ikke skrevet at de hadde vært på MTB Snøggklassen i spørsmål 6 (KNM Kvikk er en MTB i Snøggklassen).

** Her er inkludert 15 som i spørsmål 15 svarte at de hadde tjenestegjort på ett av de oppgitte fort, men ikke tatt dette med i spørsmål 6.

Tabell 3 viser antall personer innen forskjellige tjenesteområder. En person kan ha vært innom samme tjenesteområde flere ganger.

Tabell 3 Antall sivilt ansatte som har hatt de forskjellige tjenesteområdene i Sjøforsvaret

Tjenesteområde	Antall
Artilleri/ammunisjon	52
Torpedo/mine	61
Operativ/operasjonsrom/navigasjon	15
Båtsmann/dekk	11
Maskin/skipsteknisk maskin	69
Elektro/skipsteknisk elektro	31
Tele/samband/signal/ek	55
Elektronikk - våpen	42
Radar/sonar	45
Dykkertjeneste	2
Røykdykkertjeneste	15
Maler/snekker	24
Intendantur/forvaltning/idrett/velferd	86
Forpleining/bysse/kjøkken	29
Sanitet/sykepleier/lege	20
Militærpoliti (MP)	5
Musikk	0
Annet tjenesteområde	173

4.2.7 Dykking

4.2.7a Arbeid som dykker i Sjøforsvaret

De ansatte ble spurt om de hadde arbeidet som dykker i Sjøforsvaret. Vi fikk oppgitt antall dykk og det dypeste dykket vedkommende hadde gjort i antall meter.

Det er 4 sivilt ansatte som har oppgitt å ha arbeidet som dykker i Sjøforsvaret. De har gjennomført mellom 30 og 250 dykk. Dykkene var mellom 30 til 90 meter dype.

4.2.7b Dykking i fritiden eller på annet sted enn i Sjøforsvaret

Det var 43 sivilt ansatte som anga at de hadde dykket i fritiden eller på annet sted enn i Sjøforsvaret. Gjennomsnittlig antall dykk var 109. 25% hadde inntil 19 dykk, 50% hadde inntil 43 dykk og 75% hadde gjennomført 100 dykk.

Gjennomsnittlig dypeste dykk er angitt til 31 meter. 25 % har dykket inntil 22 meter dypt, 50% har dykket inntil 30 meter dypt og 75% angir å ha dykket inntil 35 meter dypt.

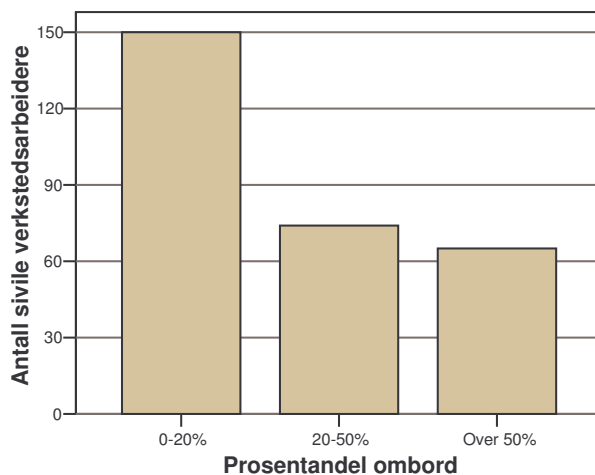
4.2.8 Røykdykking

Ingen sivilt ansatte kvinner oppgav at de hadde jobbet som røykdykkere. Det var 13,7% (55) av de sivilt ansatte mennene som hadde arbeidet som røykdykker i Sjøforsvaret. Av de som oppgav å ha kalddykket hadde halvparten inntil 20 kalddykk, 2% hadde flere enn 100 kalddykk med 220 dykk som det meste. Blant de som hadde oppgitt antall varmdykk, hadde halvparten inntil 10 varmdykk, 2 personer oppgav å ha hatt mer enn 40 varmdykk. 17 menn oppgav å ha røykdykket ved reell brann og 53% av de oppgav en eller to dykk.

4.2.9 Arbeid på verksted

Det var 53,6% (299) blant sivilt ansatte som anga at de hadde arbeidet på verksted i Sjøforsvaret. For å få et inntrykk av hvor mye av arbeidstiden som ble brukt ombord i fartøy / ubåt, ba vi om at det ble krysset av for 3 alternativer på prosentandel av arbeidstiden brukt ombord: 0-20, 20-50 og over 50%. Det var 51,9% som anga å bruke inntil 0-20% av arbeidstiden ombord, 25,6% brukte 20-50%, mens 22,5% anga å bruke over 50% av arbeidstiden ombord.

Figur 5 viser antall sivilt ansatte som hadde arbeidet på verksted, fordelt etter prosentandel av arbeidstiden ombord i fartøy.

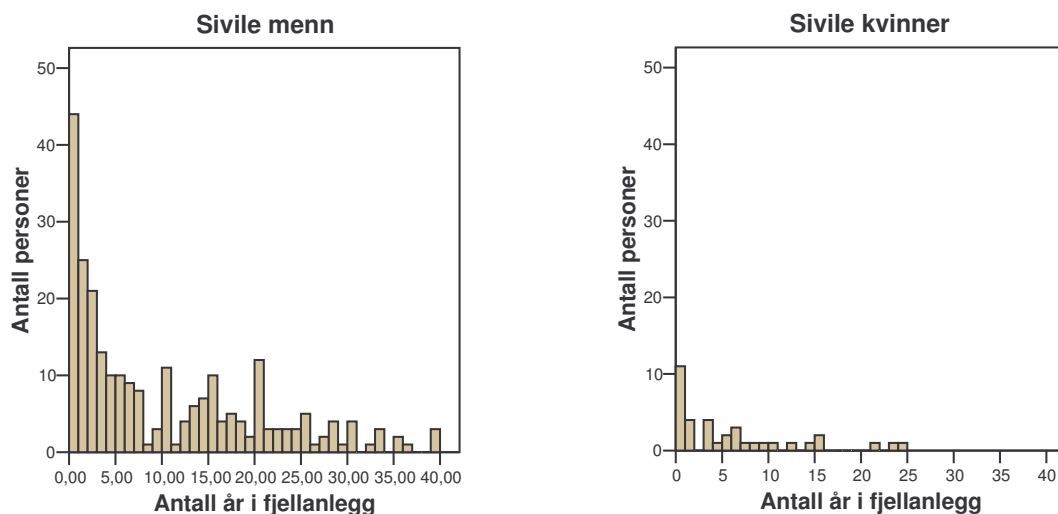
Figur 5 Antall sivilt ansatte som hadde arbeidet på verksted, fordelt etter prosentandel av arbeidstiden ombord i fartøy

4.2.10 Ubåttjeneste

Det var 14 sivile menn (3,3%) som hadde tjenestegjort på ubåt, ingen sivile kvinner. For å få et inntrykk av hvor mye de hadde oppholdt seg ombord i ubåten i neddykket tilstand ba vi om å få oppgitt antall døgn i neddykket tilstand. Halvparten av mennene hadde inntil 100 døgn neddykket mens høyest antall døgn i neddykket tilstand var 1000.

4.2.11 Arbeid i fjellanlegg

Det var 59,2% (254) menn og 24,8% (37) av kvinnene som svarte ja på spørsmålet om de hadde arbeidet i fjellanlegg. Halvparten av mennene hadde jobbet inntil 6 år i fjellanlegg, og 25% anga over 16 år i fjellanlegg. Halvparten av kvinnene hadde jobbet inntil 3 år i fjellanlegg, 25% av kvinnene anga at de hadde jobbet over 8 år i fjellanlegg.

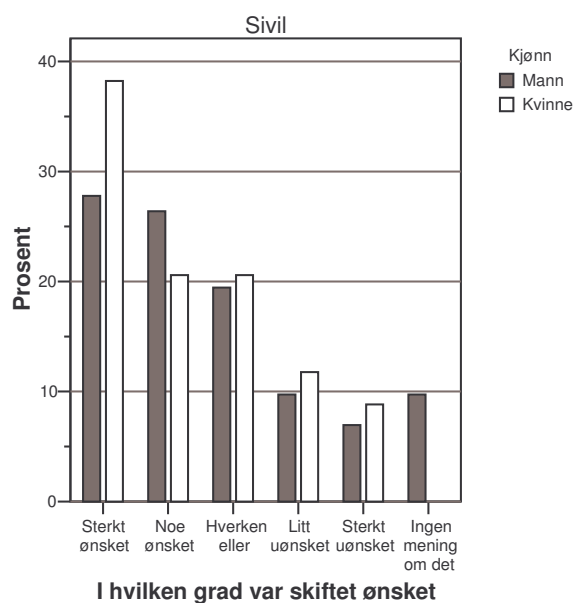
Figur 6 Antall sivilt ansatte som har arbeidet i fjellanlegg

4.2.12 Arbeid i utlandet

Det ble spurt om de ansatte hadde hatt opphold i utlandet som en del av sitt arbeid i Sjøforsvaret og eventuelt hvor mange måneder eller år de tilsammen hadde vært i utlandet. Det var 16 % (93) som oppgav at de hadde hatt arbeidsopphold i utlandet. Det var 13,2 % som hadde utenlandsopphold på mer enn ett år, og 1,1% hadde utenlandsopphold som varte mer enn 5 år.

4.2.13 Skifte av stilling og/eller arbeidssted

Det ble spurt om de ansatte hadde skiftet stilling og/eller arbeidssted de siste to årene i Sjøforsvaret. Blant de sivile var det 19,5 % som svarte ja på dette (menn 17,3%, kvinner 25,7%). Vi ba om å få en gradering av hvorvidt skifte var ønsket med inndelingen: "Sterkt ønsket", "Noe ønsket", "Verken ønsket eller uønsket", "Litt uønsket", "Sterkt uønsket" eller "Har ikke gjort meg opp noen mening om det" (se figur 7).

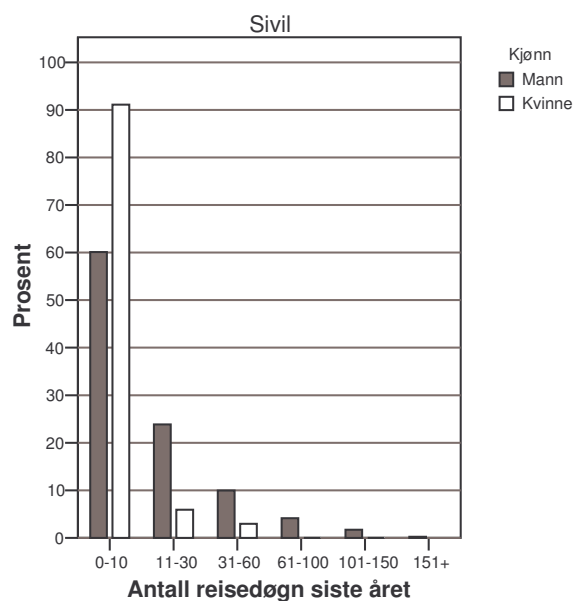

Figur 7 Prosentfordeling, blant de som har skiftet stilling og/eller arbeidssted, over i hvilken grad dette var ønsket, menn og kvinner

KOMMENTAR: Det kommer fram at nesten 20% av de sivilt ansatte ikke har ønsket den endring som har skjedd. Dette gjelder mange mennesker og kan være uheldig.

4.2.14 Reisedøgn

De ansatte ble bedt om å angi på en skala hvor mange reisedøgn de hadde pr. år, på bakgrunn av det siste året.

Figur 8 Prosentfordeling av antall reisedøgn i året, menn og kvinner

KOMMENTAR: De sivilt ansatte har relativt få reisedøgn pr. år.

4.2.15 Arbeidssteder i medias søkelys

På bakgrunn av ulike saker som ble tatt opp i media vedrørende helseproblemer blant ansatte i Sjøforsvaret, ble det bedt om tjenestehistorikk i forhold til disse stedene. Tabell 4 viser hvor mange som hadde vært på de forskjellige stedene. Samme person kan ha vært flere ganger på samme sted, men dette er ikke tatt med i denne tabellen.

Tabell 4 Antall sivilt ansatte som har oppgitt å ha vært på arbeidssteder i medias søkelys, fordelt på kvinner og menn

Arbeidssted	Menn	Kvinner
Rødbergodden fort	10	1
Meløyvær fort	14	1
Grøtsund fort	9	1
Skrølsvik fort	14	-
Sandsøy fort	9	-
MTB Kvikk	4	1
Radioverkstedet Haakonssvern	17	1
Tjeneste på Balkan	5	-
Tjeneste i Gulfen	1	1

Tabell 5 viser antall personer fordelt på de ulike tjenesteområdene. En person kan flere ganger ha vært innom samme tjenesteområde men det er ikke tatt med i denne tabellen.

Tabell 5 Antall personer fordelt på forskjellige tjenesteområder på arbeidssteder i medias søkelys, menn og kvinner

Tjenesteområde	Menn	Kvinner
Artilleri/ammunisjon	11	-
Torpedo/mine	3	-
Operativ/operasjonsrom/navigasjon	3	1
Båtsmann/dekk	-	-
Maskin/skipsteknisk maskin	2	-
Elektro/skipsteknisk elektro	2	-
Tele/samband/signal/ek	17	1
Elektronikk - våpen	6	1
Radar/sonar	6	-
Dykkertjeneste	-	-
Røykdykkertjeneste	1	-
Maler/snekker	2	-
Intendantur/forvaltning/idrett/velferd	5	-
Forpleining/bysse/kjøkken	1	-
Sanitet/sykepleier/lege	-	-
Militærpoliti (MP)	-	-
Musikk	-	-
Annet tjenesteområde	6	1

4.2.16 og 4.2.18 Personer som i arbeid i Sjøforsvaret (spørsmål 16) eller utenom Sjøforsvaret (spørsmål 18) har vært i kontakt med eller arbeidet med diverse stoffer, eller vært utsatt for påvirkninger av ulik type.

De ansatte ble bedt om å krysse av på 21 punkter om hvorvidt de hadde vært utsatt for påvirkninger av ulike slag. Svaralternativene var "aldri", "svært lite", "en del", "mye", "svært mye" og "vet ikke". Spørsmålene ble stilt separat for påvirkninger av arbeid i Sjøforsvaret og påvirkninger utenom arbeidet i Sjøforsvaret.

Tabell 6 Ulike eksponeringer i og utenfor Sjøforsvaret

Eksponering	Sted	En del		Mye		Svært mye		Vet ikke		Totalt Antall
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Løsemidler/maling	Sjøforsvaret	162	30.2	36	6.7	17	3.2	4	0.7	537
	Utenom	127	23.4	8	1.5	8	1.5			542
Hudkontakt med olje/bensin/diesel	Sjøforsvaret	112	21.1	47	8.8	28	5.3	2	0.4	532
	Utenom	88	16.4	16	3.0	8	1.5			535
Damp fra olje/bensin/diesel	Sjøforsvaret	88	17.1	35	6.8	13	2.5	4	0.8	515
	Utenom	66	12.6	8	1.5	8	1.5	2	0.4	525
Røyk fra oljebrann	Sjøforsvaret	15	3.0	1	0.2			2	0.4	505
	Utenom	11	2.1			1	0.2	1	0.2	516
Eksos	Sjøforsvaret	92	17.7	17	3.3	8	1.5	2	0.4	521
	Utenom	84	15.9	8	1.5	5	0.9	1	0.2	529
Sprøytemidler mot udyr/ugras	Sjøforsvaret	7	1.4	1	0.2			11	2.2	503
	Utenom	11	2.1					10	1.9	517
Støv fra sandblåsing/sliping	Sjøforsvaret	92	17.5	25	4.8	7	1.3	7	1.3	526
	Utenom	34	6.5	4	0.8	6	1.1	1	0.2	527
Sveising/skjærebrenning/skrogarbeid	Sjøforsvaret	57	11.0	16	3.1	7	1.3	3	0.6	520
	Utenom	37	7.0	9	1.7	5	0.9	1	0.2	527
Bly (kuler/våpen)	Sjøforsvaret	34	6.6	13	2.5	7	1.4	4	0.8	514
	Utenom	14	2.7	4	0.8	4	0.8	1	0.2	520
Eksploder	Sjøforsvaret	42	8.1	13	2.5	18	3.5	4	0.8	520
	Utenom	3	0.6	5	1.0			1	0.2	517
Jobbet nærmere HF antenner enn 10 m	Sjøforsvaret	61	11.8	13	2.5	11	2.1	39	7.5	518
	Utenom	8	1.5	2	0.4	1	0.2	19	3.7	519
Jobbet nærmere sambandsinst./sender-antenne enn 3 m	Sjøforsvaret	43	8.3	14	2.7	10	1.9	39	7.6	516
	Utenom	7	1.3	1	0.2	2	0.4	18	3.5	521
Jobbet nærmere radar enn 5 m	Sjøforsvaret	50	9.6	13	2.5	10	1.9	33	6.3	521
	Utenom	7	1.3	4	0.8			18	3.5	520
Støy 	Sjøforsvaret	193	35.7	99	18.3	42	7.8			540
	Utenom	134	25.0	33	6.1	13	2.4			537
Vibrasjoner/risting	Sjøforsvaret	91	17.7	22	4.3	11	2.1	1	0.2	513
	Utenom	51	9.8	6	1.1	3	0.6	1	0.2	522
Rivningsarbeid	Sjøforsvaret	43	8.3	6	1.2	2	0.4	2	0.4	516
	Utenom	57	10.9	5	1.0					523
Tunge løft	Sjøforsvaret	189	34.8	77	14.2	31	5.7			543
	Utenom	205	38.2	40	7.4	15	2.8			537
Vridde arbeidsstillinger	Sjøforsvaret	163	30.3	90	16.7	50	9.3			538
	Utenom	136	25.8	29	5.5	11	2.1			528
Arbeid med armer over skulderhøyde	Sjøforsvaret	173	32.2	65	12.1	34	6.3			538
	Utenom	149	27.6	29	5.4	15	2.8	1	0.2	539
Passiv røyking	Sjøforsvaret	210	38.6	56	10.3	15	2.8	1	0.2	544
	Utenom	230	42.3	35	6.4	14	2.6	1	0.2	544
Asbest	Sjøforsvaret	80	15.2	17	3.2	7	1.3	69	13.1	527
	Utenom	37	7.1	6	1.1	3	0.6	69	13.2	524

KOMMENTAR: Med fokus på de som angir å ha vært eksponert “svært mye”, så ser det ut til at hovedproblemene har vært arbeid i støy, arbeid i vridde arbeidsstillinger og arbeid med armer over skulderhøyde blant de sivilt ansatte. Det betyr at Sjøforsvaret bør ha fokus på disse risikofaktorene i sitt videre forebyggende arbeid.

Når det gjelder støy, viser en norsk undersøkelse blant sysselsatte i ulike næringer at åtte prosent var utsatt for sterk støy mesteparten av tiden, mens ni prosent var plaget av støy (ref). Blant sivile ansatte i Sjøforsvaret svarte 26.1% at de var utsatt for svært mye eller mye støy i arbeidet. Det synes å være særlig viktig å rette fokus mot støy som problem i arbeidsmiljøet.

4.2.17 og 4.2.19 Livstruende hendelser

På samme måte som vi spurte om ulike påvirkninger i og utenfor Sjøforsvaret i forrige kapittel, tok vi opp spørsmålet om livstruende hendelser. Det var 11,9% (69) sivilt ansatte som hadde vært utsatt for en eller flere livstruende hendelser i Sjøforsvaret, og 22,3% (129) som hadde vært utsatt for livstruende hendelser utenom Sjøforsvaret. Det ble spurt om i hvilken grad de hadde lagt de livstruende hendelsene bak seg. Gruppen av de som hadde hatt livstruende hendelser ble delt inn i to etter som om de hadde lagt hendelsen(e) helt eller delvis bak seg, eller om de hadde lagt den (de) litt eller ikke lagt den (de) bak seg. De som ikke hadde gjort seg opp noen mening om det, ble holdt utenom. Tabell 7 viser hvordan svarene fordeler seg.

Tabell 7 Antall sivilt ansatte med livstruende opplevelser i og utenom Sjøforsvaret fordelt etter i hvilken grad de har lagt hendelsene bak seg

	Opplevd livstruende hendelser	
	I Sjøforsvaret	Utenom Sjøforsvaret
Lagt hendelsene helt eller delvis bak seg	53	116
Lagt hendelsene litt eller ikke lagt dem bak seg	12	9

I en studie med amerikansk tjenestegjørende militært personell hadde 65% vært utsatt for traumatiske hendelser, inkludert også det å være vitne til hendelser, en eller flere ganger i livet (10). De tall som presenteres her er følgelig som forventet litt lavere, da det dreier seg om sivilt personell.

4.2.20 Yrkeserfaring utenom Sjøforsvaret

Det ble spurt om yrkeserfaring utenom Sjøforsvaret. Blant sivilt ansatte var det 82,2 % som hadde slik erfaring.

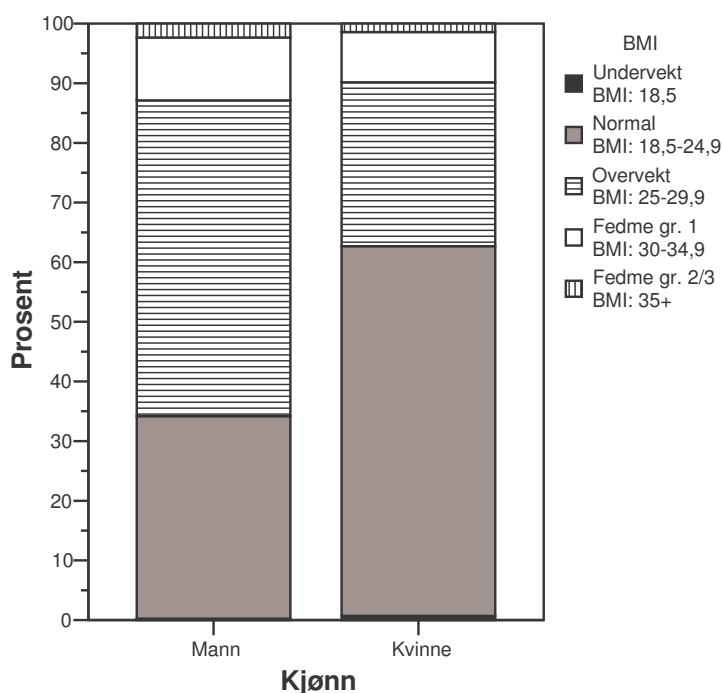
Tabell 8 viser hvor mange som hadde oppgitt de ulike kategoriene. En person kan ha oppgitt samme kategori flerer ganger, men det er ikke tatt med her.

Tabell 8 Personer med yrkeserfaring utenom Sjøforsvaret fordelt etter 4 hovedgrupper næring

Type næring	Antall
Primærnæring	35
Håndverk	104
Industri	120
Annet	260

4.2.21 Vekt og høyde

Det ble bedt om å få opplyst høyde og vekt. Ut fra disse tallene beregnet vi “Body mass index”, som er $\text{vekt}/\text{høyde}^2$. BMI for de sivilt ansatte er angitt i figur 9.

Figur 9 Fordeling av BMI i grupper blant sivilt ansatte, menn og kvinner

KOMMENTAR: Det regnes som overvekt hvis man har en BMI mellom 25 og 29,9, og helseskadelig overvekt (fedme) dersom man har BMI over 30. Over halvparten av sivilt

ansatte menn har overvekt. Dette er et meget høyt tall, og man bør følge opp dette problemet. Overvekt er en viktig risikofaktor for hjerte-karsykdom (11).

I en spørreundersøkelse utført av Forsvarets sanitet i 2003 blant de ansatte i de andre våpengrenene var den gjennomsnittlige BMI 25,7, med en spredning av verdiene svært lik den som kommer fram i vårt materiale når de militære inkluderes (12).

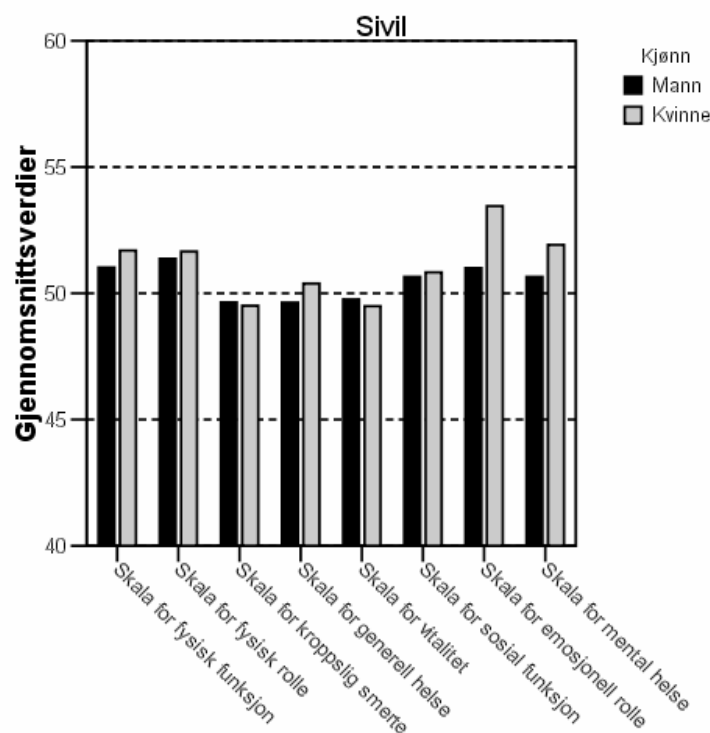
4.2.22 Spørsmål om røntgen- eller skjermbildekontroll

De ansatte ble spurt om de hadde vært til røntgen eller skjermbildekontroll av lungene samt årstall for siste undersøkelse. Av de som svarte på spørsmål 16 eller 18 at de var ”en del”, ”mye” eller ”svært mye” eksponert for asbest var det 10 stykker som ikke hadde vært til røntgenkontroll og 40 som ikke hadde vært til kontroll etter 1998, 50 personer til sammen.

I Forskrift om asbest heter det: ”Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidstakere som har vært påvirket av asbeststøv i arbeidet skal gjennomgå legeundersøkelser hvert 2-5 år, alt etter arbeidets karakter.” Med unntak av de som ikke ville bli kontaktet, ble alle personene som ikke hadde vært til røntgenkontroll eller kontroll siden 1998, tilskrevet av Universitet i Bergen med råd om å kontakte bedriftshelsetjenesten til Sjøforsvaret. I samarbeid med SAN SJØ var det forberedt et kontrollopplegg. Det var opp til mottakeren av brevet om vedkommende ønsket å ta kontakt med nevnte bedriftshelsetjeneste på bakgrunn av anbefalingen i brevet

4.2.23 til 4.2.33 Livskvalitet, SF 36

SF-36 var lagt inn i spørreskjemaet som et sett med spørsmål for å vurdere helserelatert livskvalitet. helserelatert livskvalitet blir definert som en persons opplevelse av den innvirkningen helsen, inkludert sykdom og behandling, har på vedkommendes fysiske, psykiske og sosiale funksjon, samt på allmenntilstanden. Svarene settes sammen til åtte kategorier som gir uttrykk for livskvalitet på forskjellige områder. Figur 10 viser de åtte kategoriene og gjennomsnitt av svarverdiene for de sivilt ansatte i Sjøforsvaret. Verdiene er justert for alder og kjønn i forhold til svarene i befolkningen i Norge ellers. Verdien 50 representerer normalverdien i befolkningen. Verdier over dette betyr bedre helserelatert livskvalitet innen de ulike skalaene, verdier mindre enn 50 betyr det motsatte.

Figur 10 Standardiserte gjennomsnittsverdier for åtte skalaer for helserelatert livskvalitet blant menn og kvinner

KOMMENTAR: Resultatene viser at det er generelt god livskvalitet blant de sivilt ansatte i Sjøforsvaret. For fysisk funksjon, fysisk rolle, og emosjonell rolle rapporterer både menn og kvinner signifikant bedre livskvalitet enn befolkningen for øvrig. Kvinner rapporterer også signifikant bedre mental helse. For de andre skalaene er det ikke forskjell mellom rapporter livskvalitet i denne undersøkelsen og befolkningen for øvrig. Når det gjelder skala for emosjonell rolle rapporterer kvinnene signifikant høyere kvalitet enn mennene.

4.2.34 Forekomst av sykdom hos de ansatte

Vet ble spurt om forekomst av en del sykdommer hos de sivilt ansatte. Tabell 9 viser hvordan de ansatte har svart.

Tabell 9 Noen sykdomstyper blant de sivilt ansatte, oppgitt i antall personer med sykdommene og i prosentandel

Sykdom	Antall	Prosent
Allergi i nese og øyne	125	22.1
Allergi i luftveier	73	12.9
Hudallergi (herunder nikkeallergi)	111	19.8
Matvare eller legemiddelallergi	60	10.7
Astma	51	9.0
Nedsatt hørsel 	144	25.4
Hjerteinfarkt	12	2.1
Angina pectoris (hjertekrampe)	10	1.8
Hjerneslag/hjerneblødning	3	0.5
Diabetes mellitus (sukkersyke)	8	1.4
Multippel sklerose	1	0.2
Hudkreft	5	0.9
Føflekkreft	6	1.1
Leukemi/lymfekreft	2	0.4
Lungekreft	1	0.2
Brystkreft	3	0.5
Tykk- eller endetarmskreft		
Testikkelkreft	4	0.7
Prostatakreft	2	0.4
Annen type kreft	9	1.6

KOMMENTAR: De sykdomstilstander som rapporteres blant de sivilt ansatte i Sjøforsvaret, tilsvarer i stor grad de man finner i generell befolkning, med et unntak: Det rapporteres svært mange flere tilfeller av nedsatt hørsel her enn forventet, hele 25.4%. I Leverkårsundersøkelsen i Norge 2002 (13), der man også har registrert selvrapportert nedsatt hørsel, angir kun 3% av befolkningen dette. Her ser det ut til at vi har avdekket et problem som Sjøforsvaret bør undersøke nærmere.

Mange av de militært ansatte i Sjøforsvaret har allergier, men dette bildet finner vi også i den generelle befolkningen (14). De ansatte rapporterer lav forekomst av de andre kroniske sykdommene vi har spurt om. Dette er som forventet, da mange av disse tilstandene gjør at man ikke lenger kan arbeide.

4.2.35 Bruk av blodtrykksmedisiner

Blant sivile menn i aldersgruppen 25-44 år, var det 5,4% (9) som brukte medisin mot høyt blodtrykk. Tilsvarende tall for aldersgruppen 45-70 år er 20,6% (52). 361 sivile menn har aldri brukt medisin mot høyt blodtrykk.

Blant sivile kvinner i aldersgruppen 25-44 år, var det 1,8% (1) som brukte medisin mot høyt blodtrykk. Tilsvarende tall for aldersgruppen 45-70 år er 19,1% (17). 125 sivile kvinner har aldri brukt medisin mot høyt blodtrykk.

KOMMENTAR: Helseundersøkelsen 1995 viste at det var 8% av befolkningen i aldersgruppen over 45 år som brukte blodtrykksmedisiner (15). Det kan se ut som at de sivilt ansatte i Sjøforsvaret bruker mer blodtrykksmedisiner enn befolkningen forøvrig, og dette gjelder både kvinner og menn. Dette må undersøkes nærmere.

4.2.36 Eksem

De sivilt ansatte ble spurt om de noen gang det siste året hadde hatt eksem henholdsvis på hendene, i ansiktet eller andre steder på kroppen. Tabell 10 viser svarene.

Tabell 10 Forekomst av eksem etter lokalisasjon blant de ansatte, oppgitt i antall personer med eksem og i prosentandel

Hatt eksem det siste året	Antall	Prosent blant de som har svart
På hendene	137	23.6
I ansiktet	53	9.1
Andre steder på kroppen	111	19.1

Trekker man ut de sivile **verkstedsarbeiderne** som har svart på forekomst av eksem er fordelingen som følger:

Tabell 11 Forekomst av eksem etter lokalisasjon blant de ansatte som har arbeidet på verksted, oppgitt i antall personer med eksem og i prosentandel

Hatt eksem det siste året	Antall	Prosent blant de som har svart
På hendene	79	26.4
I ansiktet	20	6.7
Andre steder på kroppen	54	18.1

KOMMENTAR: Det er en stor andel av de sivilt ansatte i Sjøforsvaret som angir at de har hatt håndeksem siste året, både verkstedsansatte og andre. Normaltall for yrkesaktiv befolkning er ca. 11%, mens tall fra spesielt utsatte yrker som bilmekanikere viser ca. 40% (16). Oppfølging i form av videre undersøkelser og tiltak er blant utfordringene som er beskrevet i hovedrapporten.

4.2.37 Forsøk på å bli gravid uten å lykkes

Det ble spurt om ”Har du og din partner noen gang i mer enn ett år prøvd å bli gravid uten å lykkes”? Det er 9,5% blant mannlige sivile og 8,5% blant kvinnelige sivile som svarer ”ja” på dette.

Man antar at ca. 10% av norske par har problemer med fertiliteten i perioder, og ikke klarer å være så fruktbare som de ønsker (17) Sjøforsvarets sivilt ansatte rapporterer dette problemet i tilsvarende grad.

4.2.38 Dødsfall blant nære pårørende / gode venner

De ansatte ble spurt om de i løpet av de siste to årene hadde opplevd dødsfall blant sine nære pårørende. Det var 41,1% (237) blant de sivilt ansatte som hadde opplevd dette.

4.2.39 Samlivsbrudd

På spørsmål om de ansatte i løpet av de siste to årene hadde opplevd samlivsbrudd, svarte 4,4 % (25) at de hadde opplevd dette. Det blir her ikke skilt mellom ektepar og samboere.

4.2.40 Muskel- og skjelettplager

For å kartlegge forekomsten av muskel-/skjelettplager (smerter, ubehag, nedsatt bevegelighet) som de ansatte hadde hatt noen gang siste 12 månedene, ble de bedt om å gradere plagene til aldri, sjelden, iblant, ofte og svært ofte. Plagene var knyttet opp mot ulike kroppsdelar og tabell 12 viser fordelingen av avkrysningene:

Tabell 12 Forekomst av muskel- og skjelettplager etter kroppsdel, oppgitt i antall personer og prosentandel med plager

Kroppsdel	Aldri		Sjelden		Iblant		Ofte		Svært ofte		Totalt
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall
Hode	232	43.2	135	25.1	117	21.8	23	6.3	19	3.5	537
Nakke	160	29.3	126	23.1	160	29.3	71	13.0	29	5.3	546
Skulder	170	30.6	120	21.6	156	28.1	74	13.3	35	6.3	555
Albue	347	64.7	84	15.7	74	13.8	16	3.0	15	2.8	536
Håndledd/hender	307	57.0	108	20.0	81	15.0	31	5.8	12	2.2	539
Øvre del av rygg	273	51.1	121	22.7	88	16.5	36	6.7	16	3.0	534
Nedre del av rygg	154	27.5	122	21.8	157	28.1	85	15.2	41	7.3	559
Hofte	332	60.9	84	15.4	71	13.0	32	5.9	26	4.8	545
Kne	265	48.4	110	20.1	111	20.3	39	7.1	22	4.0	547
Ankel/fot	334	61.2	119	21.8	58	10.6	22	4.0	13	2.4	546

KOMMENTAR: De ser ut til at de sivilt ansatte i Sjøforsvaret har en del plager fra muskel- og skjelettsystemet. Dersom vi sammenligner med tall fra norsk aluminiumsindustri (4), ser vi at de sivilt ansatte har mer plager fra rygg og nakke enn disse, mens forekomsten av plager fra andre deler av kroppen fordeler seg omtrent likt som i denne gruppen. De sivilt ansatte har betydelig mere slike plager enn militært ansatte.

4.2.41 - 4.2.43 Sykefravær i Sjøforsvaret

Det ble spurt etter sykefravær de siste 12 måneder, egenmeldinger medregnet. Det ble videre spurt om sykefravær på grunn av yrkesskader og om sykefravær grunnet andre forhold på arbeidsplassen, som ikke ble regnet som yrkesskade.

Blant sivile menn var det 72 % som hadde hatt sykefravær, inkludert egenmeldinger. Tilsvarende tall for kvinner var 81 %. Tabell 13 viser hvordan svarene om forekomst av sykefravær fordelte seg blant sivilt ansatte.

Tabell 13 Forekomst av sykefravær inkludert egenmeldinger etter årsak siste 12 måneder, blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret

Sykefravær i Sjøforsvaret	Ja		Nei		Totalt
	Antall	%	Antall	%	Antall
Siste 12 mnd	428	74.4	147	25.6	575
Siste 12 mnd pga. Yrkesskade 	32	5.6	542	94.4	574
Siste 12 mnd pga. forhold på arbeidsplassen, men ikke yrkesskade	80	13.9	494	86.1	574

Tabell 14 Samlet lengde av sykefravær etter årsak blant de med sykefravær de siste 12 mnd vist for antall personer og prosent andel etter årsak

Sykefravær i Sjøforsvaret siste 12 mnd	Mindre enn en uke		En til sju uker		Åtte uker til seks mnd.		Over seks måneder		Totalt
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall
Ja	213	49.8	163	38.1	43	10	9	2.1	428
Ja, pga. yrkesskade	8	25.8	21	67.7	2	6.5			31
Ja, pga. forhold på arbeidsplassen, men ikke yrkesskade	27	33.8	34	42.5	15	18.8	4	5	80

KOMMENTAR: Det er få data å sammenligne med når det gjelder sykefravær som skyldes yrkesskader. Imidlertid angis fra Karmøy fabrikk i 1998 at denne type sykefravær utgjør en meget liten del av det totale, anslagsvis ca. 1 % (18). Det ser ut til at sivilt ansatte i Sjøforsvaret har en høyere andel fravær pga yrkesskader enn dette, og det er god grunn til å følge opp yrkesskadestatistikken nøyer for å finne ut hva dette skyldes. De 43 arbeidsplassbesøkene som ble foretatt ved oppstart av Prosjekt HMS Sjø viste mangelfull skadestatistikk (19). Oppfølging av yrkesskader og meldingsrutiner er beskrevet som en av utfordringene i hovedrapporten fra HMS Sjø.

4.2.44 Barn

Det ble spurt om. "Har du eller har du hatt barn du er biologisk mor eller far til?". Videre ble det spurt om barnas fødselsår, kjønn, om barnet hadde medfødt misdannelse, kromosomfeil, om det var for tidlig født, om det var død før fødsel eller innen en uke etter fødsel, og til slutt om det døde første leveår.

Det var 459 (79.1%) som hadde eller hadde hatt egne barn, til sammen hadde de 1.015 barn med oppgitt fødselsår. Det var 14 av barna som det ikke var oppgitt kjønn på, ellers var det 51.3% gutter og 48.7% jenter. Tabell 15 gir fordelingen av de andre svarene.

Tabell 15 Barn med misdannelse, for tidlig fødte, døde før fødsel eller innen en uke etter fødselen og døde første leveår oppgitt i antall og i prosent av antall fødte barn

	Antall	Prosent
Barn med misdannelse	21*	2.1
Barn for tidlig født	66	6.9
Barn døde før fødsel eller innen en uke etter fødsel	20	2.2
Barn døde første leveår	4	**

* Derav 4 barn med kromosomfeil

** Prosenten kan ikke oppgis, fordi vi ikke vet hvor mange som døde første leveuke.

KOMMENTAR: Når det gjelder misdannelser er den rapporterte forekomsten 2,1%. Forekomst av misdannelser i befolkningen generelt vil variere med måten den rapporteres. I perioden 1990-98 var den totale forekomsten av misdannelser i Norge påvist ved fødselen 3,3% per år, mens forekomsten av misdannelser klassifisert som alvorlige var 2,3%. Videre oppdages flere medfødte misdannelser når barna blir eldre. Det betyr at vi har noe lav rapportering av misdannelser hos barn av sivilt ansatte i denne studien.

4.2.45 Kreft i familien

Vi spurte om foreldre, søsken eller barn hadde hatt kreft. Det var 220 personer, hvilket utgjør 38,5%, som svarte ja på at en eller flere av foreldrene, søsken eller barn hadde hatt kreft.

Tabell 16 viser antallet svar på de ulike avkryssninger for krefttype og slektskap til den som var rammet av kreft:

Tabell 16 Typer kreft i familien

Type kreft	Mor	Far	Søster	Bror	Egne barn
Tykk- eller endetarmskreft	27	27	3	2	0
Prostatakreft		30	4		0
Eggstokk kreft	10		2		0
Brystkreft	24	2	17	1	0
Livmorkreft	20		4		0
Annen type	37	59	11	8	4
Vet ikke type	8	5	0	2	0

KOMMENTAR: Forekomst av kreft er som ventet. Brystkreft hos menn forekommer, men sjelden. Tilfellene i dette materiale er spredt over flere tiår og det er ingen grunn til å tro at dette er uttrykk for noen overhyppighet.

4.2.46 og 4.2.47 Hjertesykdom i familien

Det ble spurt om foreldre eller søsken hadde hatt hjerteinfarkt eller angina pectoris. Videre ble det spurt om foreldre eller søsken hadde hatt hjerteinfarkt før fylte 60 år eller hjerneslag/hjerneblødning før fylte 70 år. Tabell 17 viser fordelingen av svarene.

Tabell 17 Forekomst av hjerte-/karsykdommer i nær slekt blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret

Har en eller flere av dine foreldre eller søsken hatt:	Ja		Nei		Vet ikke		Totalt
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall
Hjerteinfarkt (sår på hjertet) eller angina pectoris (hjertekrampe)	228	40.0	319	56.0	23	4.0	570
Hjerteinfarkt før de fylte 60 år	107	20.0	412	76.9	17	3.2	536
Hjerneslag/hjerneblødning før de fylte 70 år	59	12.3	402	83.9	18	3.8	479

KOMMENTAR: Det ble spurt om forekomst av hjerte-/karsykdom blant ansattes familie for å kunne bruke dataene i senere analyser av slik sykdom blant ansatte i Sjøforsvaret. Årsaken er at noen hjertesykdommer er arvelige. Forekomsten er som forventet.

4.2.48 Alkoholbruk

Det ble spurt om de ansatte bruker alkohol.

Tabell 18 Alkoholforbruk blant de sivilt ansatte i Sjøforsvaret inndelt i mer enn anbefalt og innenfor anbefalt forbruk, og gjennomsnittlig forbruk, etter kjønn. Mer enn anbefalt forbruk er satt til over 13 alkoholenheter i uken for menn og over 9 i uken for kvinner

Alkoholforbruk	Menn		Kvinner	
	Antall	%	Antall	%
Mer enn anbefalt	26	6.9	9	6.8
Innenfor anbefalt	353	93.1	123	93.2
Gjennomsnittlig ukentlig forbruk	5.5		3.3	

KOMMENTAR: Det er vanskelig å kvantifisere alkoholbruk (20) og det er varierende definisjoner på hvilken mengde alkohol som er en norsk standard enhet (21,22). I undersøkelsen er det valgt å sette grensen for normalt forbruk i forhold til risiko for utvikling av helseskader, til 13 alkoholenheter pr. uke for menn og 9 enheter pr. uke for kvinner (21,23). Det vil si at ett glass vin og en drink, slik den er definert i spørreskjemaet, settes til en alkoholenhet, mens en halvliter øl er 1,5 enheter. Blant de sivile var det 6,9% av mennene og 6,8% av kvinnene som drakk mer alkohol ukentlig enn det som blir betegnet som fornuftig alkoholbruk ("sensible drinking"). Dette er betydelig færre "overforbrukere" enn hva vi finner blant militært ansatte.

4.2.49 Bruk av snus

Det ble spurt om man bruker snus. Svarene fordelt på menn og kvinner blir vist i tabell 19

Tabell 19 Bruk av snus blant sivile menn og kvinner i Sjøforsvaret

Bruker du snus	Mann		Kvinne	
	Antall	%	Antall	%
Ja, daglig	25	6.0	0	
Ja, men ikke daglig	13	3.1	1	0.7
Nei, men tidligere	15	3.6	0	
Nei, aldri	365	87.3	145	99.3
Totalt	418		146	

KOMMENTAR: Det er hovedsakelig mennene i undersøkelsen som brukte snus.

I den norske befolkningen er det hovedsakelig menn i alderen 16-44 år som bruker snus, svært få kvinner bruker snus (24). Derfor settes fokus på menn når det dreier seg om bruk av snus og skrå. I den årlige spørreundersøkelsen fra Statistisk Sentralbyrå spørres det etter bruk av både snus og skrå, men siden man vet at skråsalget er svært lavt sammenlignet med snussalget, dreier disse tallene seg i hovedsak om snusbruk. Det er omtrent 7 % av mennene i alderen 16-74 år som oppgir at de snuser daglig, og 6 % som gjør det av og til. Den store majoriteten på 87 % av mennene bruker aldri snus. Til sammenligning er det i Sverige rundt 20 % av mennene som snuser. Tradisjonelt har bruk av snus og skrå vært vanligst blant eldre menn. Imidlertid har bruken blant de yngste økt betydelig de siste årene. Den totale andelen snusere blant menn i alderen 16-44 år har blitt fordoblet siden 1985.

4.2.50 Røyking

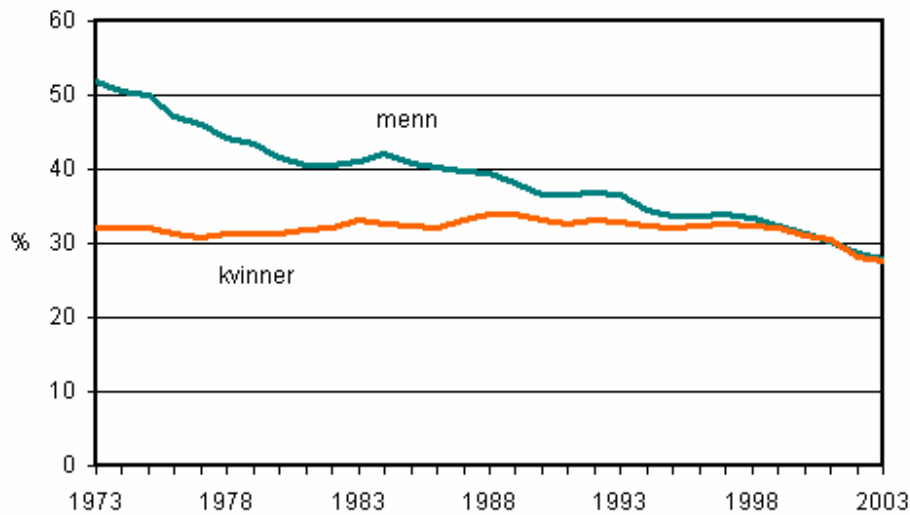
Det ble spurt "Har du noen gang røykt daglig"? Tabell 20 viser antallet som røyker nå og tidligere blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret, fordelt på kjønn. Det ble videre spurt om å få opplyst type tobakk som ble brukt. Det var kun noen få prosent blant mennene som ikke røykte ferdigrullede sigaretter eller rulletobakk. Kvinnene røykte ikke sigarer eller pipetobakk.

Tabell 20 Røykevaner fordelt etter kjønn

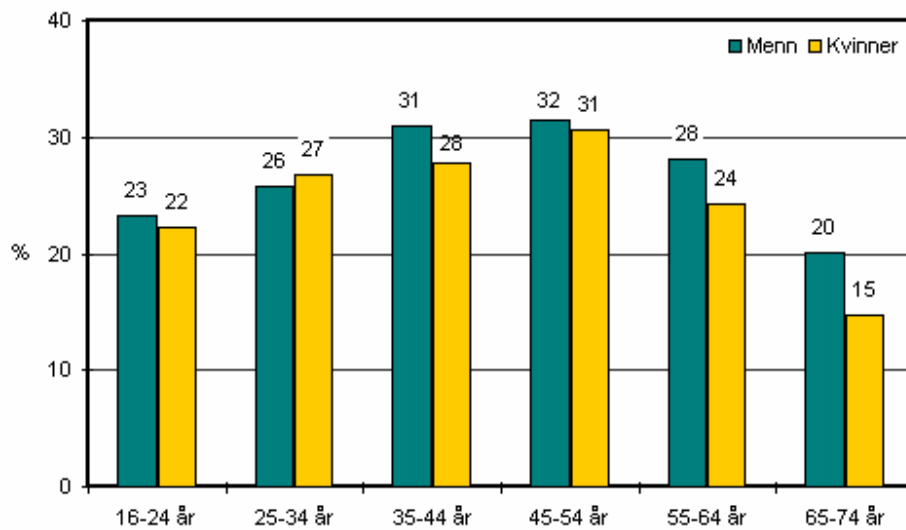
Røyk	Mann		Kvinne		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Daglig	122	29.1	56	38.1	178	30.6
Tidligere	155	37.0	35	23.8	190	32.7
Aldri	142	33.9	56	38.1	198	34.1

KOMMENTAR: Totalresultatet for dagligrøykere blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret ligger noe høyere enn blant befolkningen forøvrig, og høyere enn blant militært ansatte.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at i 2003 røykte drøyt 26% av den norske befolkning daglig i aldersgruppen 16-74 år, fordelt med 27% blant menn og 25% blant kvinner (Figur 11). Figur 12 viser andel som røykte daglig etter alder og kjønn i alderen 16-74 år i 2003.

Figur 11 Andel som røyker daglig blant menn og kvinner, 16-74 år, 1973-2003

Figur 12 Andel som røyker daglig etter alder og kjønn i Norge 16-74 år, 2003.
Kilde: www.tobakk.no

Det er også tidligere gjennomført kartlegging av røykevaner blant ansatte i Sjøforsvaret. HEMIL-senteret ved Universitetet i Bergen fikk i oppdrag å gjennomføre årlige kartlegginger i en femårsperiode, men tanke på å følge utvikling av røykevaner over tid. Første undersøkelse ble foretatt i 1996 og andre i 1998. En forholdsvis lav svarprosent på 32,9% i 1998 førte til at det ikke ble gjennomført flere undersøkelser. Materialet er for lite til å kunne trekke sammenligninger med resultatene fra prosjekt HMS Sjø.

4.2.51 og 4.2.53 Fysisk aktivitet

Det ble spurt om fysisk aktivitet det siste året. Det ble først spurt om slik aktivitet i arbeidstiden og deretter i fritiden. Svarene skulle krysses av i rubrikker for antall timer per uke; ”Ingen”, ”Under 1 t”, ”1-2 t”, og ”3 timer og mer”, henholdsvis for lett aktivitet og for hard fysisk aktivitet. Tabell 21 og 22 viser fordelingen på svarene for menn og kvinner henholdsvis. Vi har sammenlignet med data fra ”Hordalandsundersøkelsen”, en befolkningsundersøkelse av alle mellom 40 og 44 år i Hordaland (25).

Tabell 21 Fysisk aktivitet i og utenom arbeidstiden blant sivile menn i Sjøforsvaret sammenholdt med data fra Hordalandsundersøkelsen (HUSK) for menn i alderen 40-45 år og fysisk aktivitet på deres fritid

Tid	Sivile menn								HUSK	
	Arbeidstid				Fritid				Fritid	
	Lett aktivitet		Hard aktivitet		Lett aktivitet		Hard aktivitet		Lett aktivitet	Hard aktivitet
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	%	%
Ingen	63	16.3	142	37.7	8	2.1	47	11.9	5.6	25.5
Under 1 time	105	27.1	94	24.9	58	15.2	108	27.4	16.0	28.8
1-2 timer	92	23.8	90	23.9	133	34.9	137	34.8	36.9	28.3
3 timer og mer	127	32.8	51	13.5	182	47.8	102	25.9	41.5	17.4
Totalt	387		377		381		394			

Tabell 22 Fysisk aktivitet i og utenom arbeidstiden blant sivile kvinner i Sjøforsvaret sammenholdt med data fra Hordalandsundersøkelsen (HUSK) for kvinner i alderen 40-45 år og fysisk aktivitet på deres fritid

Tid	Sivile kvinner								HUSK	
	Arbeidstid				Fritid				Fritid	
	Lett aktivitet		Hard aktivitet		Lett aktivitet		Hard aktivitet		Lett aktivitet	Hard aktivitet
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	%	%
Ingen	44	34.1	65	54.6	5	3.7	26	20.3	3.5	33.0
Under 1 time	30	23.3	26	21.8	23	16.9	31	24.2	12.7	26.9
1-2 timer	30	23.3	21	17.6	44	32.4	44	34.4	38.3	29.4
3 timer og mer	25	19.4	7	5.9	64	47.1	27	21.1	45.5	10.8
Totalt	129		119		136		128			

KOMMENTAR: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret er langt mer fysisk aktive enn de undersøkte i Hordaland. Dette gjelder både menn og kvinner.

4.2.52 Trening i arbeidstiden

Det ble spurt: "Benytter du deg av muligheten for å trene inntil 2 timer per uke i arbeidstiden?". Det skulle krysses av i rubrikker med overskrift "Hver uke", "Annenhver uke", "Hver måned", "Sjeldnere/aldri", "Kjenner ikke til ordningen" og "Ikke aktuelt for min stilling". Tabell 23 viser hvordan svarene fordelte seg blant menn og kvinner.

Tabell 23 Trening i arbeidstiden blant sivilt ansatte i Sjøforsvaret

Mulighet til å trene inntil 2 timer per uke i arbeidstiden	Mann		Kvinne	
	Antall	%	Antall	%
Hver uke	92	21.8	32	21.9
Annenhver uke	38	9.0	10	6.8
Hver måned	34	8.1	9	6.2
Sjeldnere/ aldri	220	52.1	80	54.8
Kjenner ikke til ordningen	5	1.2	2	1.4
Ikke aktuelt for min stilling	33	7.8	13	8.9
Totalt	422	100	146	100

KOMMENTAR: Ordningen med trening i arbeidstiden ser ut til å være godt kjent. Ordningen blir ikke benyttet av over mer enn halvparten, og dette gjelder både kvinner og menn.

4.3 Resultater fra andre del av skjemaet: Psykososialt arbeidsmiljø

En stor del av spørreskjemaet vårt (del 2 fra side 16 og ut), inneholdt spørsmål om psykososialt arbeidsmiljø. Det ble benyttet et nordisk standardisert skjema som kalles "QPS- Nordic" -(Questionnaire for Psychological and Social Factors at Work). Spørreskjemaet er tidligere prøvd ut på ca. 2000 tilfeldig valgte arbeidstakere i Norden. Vi gir her gjennomsnittsverdier fra vår undersøkelse, sammenlignet med resultatene fra denne befolkningsundersøkelsen. Statistisk signifikante forskjeller mellom de sivilt ansatte og befolkningsundersøkelsen, er testet ved bruk av to-utvalgs t- test. I tabellene er klare forskjeller (statistisk signifikante, $p < 0.05$), mellom gruppene angitt med stjerne *. Spørsmålene er inndelt i grupper etter tema, både enkeltspørsmål og samlet verdi for de ulike temaområdene er presentert.

4.3.1 Kvantitative jobbkrav

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige. Desto høyere verdi man angir, jo høyere grad av kvantitative jobbkrav opplever man.

Resultatene fra spørsmålene summeres til en Samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Er arbeidsbelastningen din ujevn, slik at arbeidet hopper seg opp?	2.96 (0.96) *	3.24 (1.00)
Må du arbeide overtid?	2.43 (1.00) *	2.72 (1.17)
Er det nødvendig å arbeide i et høyt tempo?	3.07 (0.89) *	3.73 (0.92)
Har du for mye å gjøre?	2.95 (0.99) *	3.34 (1.02)
Samlet verdi for skalaen	2.85 (0.71) *	3.26 (0.77)

Kommentar: Her er det slik at de sivilt ansatte i Sjøforsvaret totalt sett opplever generelle jobbkrav lavere enn befolkningen generelt.

4.3.2 Beslutningskrav

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige. Desto høyere verdi man angir, jo høyere grad av beslutningskrav opplever man. Resultatene fra spørsmålene summeres til en Samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Krever arbeidet ditt raske avgjørelser?	2.96 (0.91) *	3.57 (1.02)
Krever arbeidet ditt maksimal oppmerksomhet?	3.62 (0.89) *	4.20 (0.86)
Krever arbeidet ditt at du tar kompliserte avgjørelser?	2.45 (0.95) *	2.87 (1.05)
Samlet verdi for skalaen	3.01 (0.67) *	3.55 (0.77)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever lavere beslutningskrav enn befolkningen generelt.

4.3.3 Krav til læring

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige. Desto høyere verdi man angir, jo høyere grad av krav til opplæring opplever man. Resultatene fra spørsmålene summeres til en Samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Er arbeidsoppgavene dine for vanskelige for deg?	1.61 (0.69) *	1.85 (0.77)
Utfører du arbeidsoppgaver som du trenger mer opplæring for å gjøre?	2.36 (0.96)	2.44 (0.96)
Krever jobben din at du skaffer deg ny kunnskap og nye ferdigheter?	3.37 (0.85) *	3.61 (1.06)
Samlet verdi for skalaen	2.45 (0.61) *	2.63 (0.71)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever i mindre grad enn befolkningen generelt at det er høye krav til læring i arbeidet. De opplever i mindre grad enn befolkningen generelt at arbeidsoppgavene er for vanskelige, eller at de trenger mer opplæring. De har tydeligvis fått den opplæringen som er nødvendig for å utføre arbeidet sitt.

4.3.4 Rolleklarhet

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo klarere opplever man rollen sin i jobbsammenheng. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Er det fastsatt klare mål for jobben din?	3.93 (1.01) *	4.04 (1.04)*
Vet du hva som er ditt ansvarsområde?	4.41 (0.78)	4.39 (0.83)
Vet du nøyaktig hva som ventes av deg i jobben?	4.16 (0.93)	4.21 (0.89)*
Samlet verdi for skalaen	4.17 (0.76)	4.21 (0.79)*

Kommentar:

De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever i mindre grad enn befolkningen generelt at det er klare mål for jobben, ut fra dette enkeltspørsmålet. Imidlertid vet de hva som ventes i jobben og hva som er ansvarsområdet.

4.3.5 Rollekonflikt

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo mindre opplever man rollekonflikter i jobben. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Må du gjøre ting som du mener skulle vært gjort annerledes?	2.63 (0.90) *	2.75 (0.92)
Får du oppgaver uten at du får tilstrekkelige hjelpemidler og ressurser for å fullføre dem?	2.44 (1.12) *	2.71 (1.13)
Mottar du motstridende forespørsler fra to eller flere personer?	2.14 (0.95) *	2.24 (1.04)
Samlet verdi for skalaen	2.41 (0.78) *	2.57 (1.03)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever i større grad enn befolkningen generelt at det er konflikter knyttet til roller. De opplever at de får oppgaver uten tilstrekkelige midler og ressurser for å fullføre dem, og de må gjøre ting som de mener skulle vært gjort annerledes. Et unntak her er at på spørsmålet om de mottar motstridende forespørsler fra to eller flere personer, så angir de ansatte i Sjøforsvaret at de gjør dette i mindre grad enn andre.

4.3.6 Positive utfordringer i arbeidet

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo mer opplever man av positive sider ved arbeidet og at det er meningsfylt. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Er dine spesialkunnskaper og ferdigheter nyttige i arbeidet ditt?	3.95 (0.86) *	4.10 (1.02)
Er arbeidet ditt utfordrende på en positiv måte?	3.66 (0.85)	3.65 (1.02)
Ser du på arbeidet ditt som meningsfullt?	3.92 (0.86) *	4.07 (0.93)
Samlet verdi for skalaen	3.85 (0.70) *	3.93 (0.83)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever mindre positive utfordringer i arbeidet enn befolkningen generelt.

4.3.7 Kontroll over beslutninger

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo bedre kontroll har man over sine beslutninger i arbeidet - jo mer kan man bestemme selv. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Hvis det finnes flere forskjellige måter å utføre arbeidet på, kan du selv velge hvilken fremgangsmåte du skal bruke?	4.03 (0.93) *	3.72 (1.09)
Kan du påvirke mengden av arbeid som blir tildelt deg?	2.94 (1.12) *	2.45 (1.13)
Kan du påvirke avgjørelser om hvilke personer som du skal samarbeide med?	2.67 (1.19) *	2.14 (1.16)
Samlet verdi for skalaen	3.17 (0.72) *	2.77 (1.13)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever at de har bedre kontroll over beslutninger i arbeidslivet sitt enn befolkningen generelt.

4.3.8 Kontroll over arbeidsintensitet

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo bedre kontroll har man over arbeidsintensiteten - jo mer kan man bestemme over denne selv. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Kan du selv bestemme ditt arbeidstempo?	3.65 (0.99) *	3.01 (1.24)
Kan du selv bestemme når du skal ha pauser?	3.86 (0.94) *	2.98 (1.46)
Kan du selv bestemme lengden på pausene dine?	3.43 (1.10) *	2.59 (1.45)
Samlet verdi for skalaen	3.65 (0.84) *	2.86 (1.38)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever at de har mye bedre kontroll over i arbeidsintensiteten enn befolkningen generelt.

4.3.9 Forutsigbarhet i arbeidet

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdi man angir, jo bedre kjenner man til hvordan arbeidet blir i fremtiden. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Vet du hva slags oppgaver du kan få en måned frem i tid?	3.17 (1.30) *	3.57 (1.31)
Vet du hvem som blir dine medarbeidere en måned frem i tid?	4.04 (1.19)	4.02 (1.26)
Vet du hvem som blir din overordnede en måned frem i tid?	4.55 (0.86) *	4.46 (1.04)
Samlet verdi for skalaen	3.92 (0.85) *	4.01 (0.95)

Kommentar: Totalt sett opplever de sivilt ansatte i Sjøforsvaret mindre forutsigbarhet i arbeidet enn befolkningen ellers. De er interessant å se at enkeltspørsmålene faller litt forskjellig ut. De ansatte i Sjøforsvaret opplever at arbeidsoppgavene er mindre forutsigbare enn i befolkningen ellers, mens de i større grad vet hvem som blir deres overordnede framover i tid.

4.3.10 Støtte fra nærmeste overordnede

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at jo høyere verdi som angis, desto bedre støtte opplever de ansatte fra sjefen. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Får du den støtte og hjelp du trenger fra sjefen i jobben din?	3.60 (1.13) *	3.47 (1.17)
Blir dine arbeidsresultater verdsatt av din nærmeste sjef?	3.57 (1.12) *	3.21 (1.17)
Samlet verdi for skalaen	3.59 (1.02) *	3.34 (1.17)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever mer støtte fra sjefen sin enn befolkningen generelt.

4.3.11 Støtte fra kolleger

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at jo høyere verdi som angis, desto bedre støtte opplever de ansatte fra kollegene sine. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Får du den støtte og hjelp du trenger fra kolleger i jobben din?	3.85 (1.02)	3.80 (1.02)
Er dine kolleger villige til å lytte når du har problemer i jobben?	3.90 (0.93)	3.96 (0.94)
Samlet verdi for skalaen	3.88 (0.88)	3.88 (0.98)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever samme grad av hjelp og støtte hjelp og støtte fra kollegene sine som befolkningen generelt.

4.3.12 Mobbing og trakassering

På spørsmålet: "Har du lagt merke til om noen har blitt utsatt for mobbing eller trakassering på din arbeidsplass de 6 siste månedene?" svarer de ansatte slik:

	Svar Sivile Sjø		Svar befolkning
	% av 580	antall	%
Ja	9,5	55	13,2
Nei	88,6	514	-
Ikke svart	1,9	11	-

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret angir noe lavere tall befolkningen generelt på dette spørsmålet.

På spørsmålet: " Har du selv blitt utsatt for mobbing eller trakassering på arbeidsplassen i løpet av de siste seks månedene?", svarer de ansatte slik:

	Svar Sivile Sjø		Svar befolkning
	% av 580	antall	%
Ja	4,0	23	4,0
Nei	92,4	536	-
Ikke svart	3,6	21	-

Blant de 23 som følte seg utsatt for mobbing eller trakassering de 6 siste månedene var det 7 kvinner og 16 menn.

KOMMENTAR: De sivilt ansatte opplever mobbing i samme grad som befolkningen.

4.3.13 Lederskap

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at desto høyere verdiene er, desto bedre ledelse opplever de ansatte. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Oppmuntrer din nærmeste sjef deg til å delta i viktige avgjørelser?	2.91 (1.11) *	2.74 (1.18)
Oppmuntrer din nærmeste sjef deg til å si i fra når du har en annen mening?	3.01 (1.14) *	2.78 (1.19)
Prøver din nærmeste sjef å løse problemer med en gang de dukker opp?	3.29 (1.09) *	2.66 (1.13)
Samlet verdi for skalaen	3.08 (0.97) *	2.73 (1.17)

Kommentar: De ansatte i Sjøforsvaret er tydelig mer fornøyd med ledelsen sin enn arbeidstakere generelt.

4.3.14 Sosialt klima

Grunnet tekniske feil i dataene gjengis ikke svar på disse spørsmålene.

4.3.15 Innovasjonsklima

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at høy verdi er positivt, ut fra tanken om at det er bra at de ansatte kan ta initiativ og komme med idéer.

Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Tar de ansatte selv initiativ på ditt arbeidssted?	3.62 (0.81) *	3.36 (0.93)
Blir de ansatte oppmuntret til å tenke ut måter for å gjøre tingene bedre på ditt arbeidssted?	3.38 (0.94)	3.37 (0.97)
Er det god nok kommunikasjon i din avdeling?	3.58 (0.92) *	3.32 (1.05)
Samlet verdi for skalaen	3.53 (0.69) *	3.35 (0.98)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret har en klart høyere grad av mulighet til å komme med initiativ og idéer enn befolkningen for øvrig.

4.3.16 Ulikheter

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige. Her er det slik at høy verdi betyr at man har lagt merke til høy grad av forskjellsbehandling. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Har du lagt merke til om kvinner og menn blir ulikt behandlet på arbeidsstedet ditt?	1.90 (1.14)	1.89 (1.06)
Har du lagt merke til om eldre og yngre ansatte blir behandlet ulikt på arbeidsstedet ditt?	1.97 (0.99)	1.91 (0.98)
Samlet verdi for skalaen	1.93 (0.93)	1.90 (1.02)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret har generelt opplevd samme grad av forskjellsbehandling på arbeidsstedet som befolkningen for øvrig har gjort.

4.3.17 Vektlegging av menneskelige ressurser

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige. Her er det slik at høy verdi betyr at de ansatte opplever høy grad av vektlegging av menneskelige ressurser. Resultatene fra spørsmålene summeres til en samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der lave verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Får du "belønning" for velgjort arbeid i din bedrift/virksomhet?	1.93 (1.05) *	2.26 (1.14)
Blir de ansatte tatt godt vare på ved din bedrift/virksomhet?	3.45 (0.97) *	3.18 (1.00)
Hvor opptatt er ledelsen av de ansattes helse og velvære?	3.31 (1.04) *	3.07 (1.11)
Samlet verdi for skalaen	2.90 (0.80)	2.84 (1.08)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever totalt sett i samme grad som befolkningen forøvrig at Sjøforsvaret vektlegger menneskelige ressurser. Enkeltspørsmålene besvares litt forskjellig.

4.3.18 Samspill mellom arbeid og privatliv

Her angis svarene på spørsmålene som en middelvei, da de ansatte har svart på en skala gradert fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige. Høy verdi her betyr at det ofte er problemer i relasjonen jobb-familie. Resultatene fra spørsmålene summeres til en Samlet verdi nederst i tabellen, igjen med skala fra 1 til 5, der høye verdier er lite gunstige.

Spørsmål	Middelvei sivile sjø (standardavvik)	Middelvei befolkning (standardavvik)
Hender det at kravene på jobben forstyrrer ditt hjemme- og familieliv?	2.13 (0.96) *	2.59 (1.12)
Hender det at krav fra familien forstyrrer utførelsen av jobben din?	1.57 (0.73) *	1.75 (0.86)
Samlet verdi for skalaen	1.85 (0.72) *	2.17 (0.99)

Kommentar:

De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever mindre grad av problemer i relasjonen mellom jobb og familie enn befolkningen for øvrig.

4.3.19 Engasjement i organisasjonen

Spørsmålene her er formet som utsagn som handler om engasjementet i Sjøforsvaret. De som svarte tok stilling til i hvilken grad de var enig eller uenig i utsagnene, på en femdelt skala, der helt uenig=1 og helt enig=5. Det er positivt med høye verdier.

Spørsmål	Middelverdi sivile sjø (standardavvik)	Middelverdi befolkning (standardavvik)
Jeg sier til mine venner at dette er en god organisasjon å jobbe i	3.90 (1.02) *	3.52 (1.11)
Mine verdier er veldig like organisasjonens verdier	3.34 (0.93) *	3.17 (0.95)
Denne organisasjonen inspirerer meg virkelig til å yte mitt beste	3.32 (1.08) *	3.13 (1.09)
Samlet verdi for skalaen	3.52 (0.88) *	3.28 (1.05)

Kommentar:

De sivilt ansatte i Sjøforsvaret opplever et mer positivt engasjement i organisasjonen enn befolkningen ellers.

4.3.20 Arbeidsmotivasjon

Her har sjømennene blitt bedt om å vurdere en ideell jobb - hvor viktig er da følgende forhold, gradert fra 1 til 5, fra ikke viktig til helt nødvendig? Høyt tall er best!

Vi har delt resultatene opp i to, en indre og en ytre arbeidsmotivasjon.

a) Personlig, indre arbeidsmotivasjon

Spørsmål	Middelverdi sjø (standardavvik)	Middelverdi befolkning (standardavvik)
Å få utvikle seg personlig gjennom jobben	3.79 (0.83)	3.78 (0.82)
Å få opplevelsen av å gjøre noe verdifullt	4.04 (0.72)	4.05 (0.75)
Å kunne bruke min fantasi og kreativitet i arbeidet	3.85 (0.78)	3.88 (0.85)
Samlet verdi for skalaen	3.89 (0.63)	3.90 (0.64)

Kommentar:

Resultatene betyr at de sivilt ansatte i Sjøforsvaret har samme oppfatning som befolkningen forøvrig om betydningen av personlig utvikling i jobben.

b) Ytre arbeidsmotivasjon

Spørsmål	Middelverdi sjø (standardavvik)	Middelverdi befolkning (standardavvik)
Å arbeidet er konfliktfritt og velordnet	3.97 (0.79) *	3.58 (0.96)
At arbeidet er trygt med fast inntekt	4.19 (0.72) *	4.04 (0.84)
At det fysiske arbeidsmiljøet er fritt for farer og helseskader	4.07 (0.80) *	3.98 (0.83)
Samlet verdi for skalaen	4.08 (0.60) *	3.87 (0.70)

Kommentar: De sivilt ansatte i Sjøforsvaret synes det er viktigere med trygt arbeid med faste inntekter og uten farer enn den generelle befolkningen.

5 Oppsummering og konklusjoner

Hovedpoeng som bør følges opp

De forskjellige funn er kommentert underveis i denne rapporten, men vi ønsker å oppsummere dem her. Sjøforsvaret ser ut til å være en meget god arbeidsplass for mange av de sivilt ansatte, med positivt engasjement og mange gode psykososiale kvaliteter. De ansatte er høyt utdannet, får god opplæring, godt utstyr, har lite muskel-/skjelettplager, røyker lite og er i god form. De burde ha store ressurser med hensyn til å kunne forbedre de følgende problemområder:

- Mange av Sjøforsvarets sivile ansatte:
 - eksponeres for støy, tunge løft og uheldige arbeidsstillinger. Disse forholdene bør kartlegges godt og følges opp.
 - har høy forekomst av plager fra rygg og nakke.
 - har dårlig hørsel, dette må undersøkes nærmere.
 - har håndeksem, dette må undersøkes nærmere.
 - har helseskadelig overvekt, oppfølging med tiltak mot dette helseproblemet blir tilrådd.
 - behandles mot høyt blodtrykk – det bør undersøkes hva dette skyldes.
 - har et høyere alkoholbruk enn anbefalt.
- Sjøforsvarets sivilt ansatte har høyt sykefravær pga. yrkesskader. En god yrkesskadestatistikk og oppfølgingsrutiner for yrkesskader er nødvendig for å redusere dette problemet.

Styrke og svakhet ved denne rapporten

Sterke sider

- * Dette er en rapport som er utført av Universitetet i Bergen, en instans utenfor Sjøforsvaret. Data som er hentet inn og her brakt tilbake er følgelig mer nøytrale enn dersom organisasjonen selv hadde utført undersøkelsen.
- * Dette er en rapport som er utført av kvalifiserte forskere, ved bruk av et spørreskjema som i stor grad er satt sammen av validerte spørsmål. Dette betyr at vi med stor grad av sannsynlighet kan si at vi har fått svar på det vi spurte om.

* Innholdet i skjemaet ble drøftet med referansegruppe og grupper av ansatte i Sjøforsvaret før det ble laget, og vi mener vi har spurt om forhold som var relevante.

Svakheter

- Skjemaet ble fylt ut med navn og personnummer. Dette kan ha skremt noen fra å svare, og redusert svarprosenten. Kun ca. halvparten av de sivilt ansatte svarte, og man må ha dette i mente ved tolkning av svarene.
- Det har ikke vært mulig å motta fritekst kommentarer fra de ansatte. Dette betyr at dersom det er helt nye forhold de ansatte har vært opptatt av, har vi ikke fått dette med.
- Dataene er selvrapporterte og kan ikke kontrolleres med objektive mål

Sjøforsvaret kan bruke denne rapporten i sitt videre arbeid for et best mulig arbeidsmiljø for sine ansatte.

Generalinspektøren for Sjøforsvaret uttalte ved utsendelsen av spørreskjemaet: ”Undersøkelsene som blir gjennomført skal gi grunnlag for videre tiltak innen helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet i Sjøforsvaret.

4 Sammendrag

6.1 Norsk sammendrag

Denne rapporten presenterer resultatene fra Spørreundersøkelsen i Prosjekt HMS Sjø, en kartleggingsundersøkelse av arbeidsmiljø og helse innen Sjøforsvaret. Svarene fra de sivilt ansatte presenteres her.

Spørreskjemaet som ble sendt ut ved slutten av 2002 var på 19 sider og hadde to hoveddeler. Den første delen tok opp tjenestehistorikk, spørsmål rundt fysisk og psykisk helse og livsstil. Det ble og spurt om egne barn og medfødte misdannelser. Del to tok opp spørsmål om det psykososiale arbeidsmiljøet.

Alle ansatte, sivile og militære, fikk tilsendt spørreskjemaet. Det var totalt 58,4% (2265 personer) som returnerte skjemaet utfylt. Blant sivilt ansatte var svarprosenten 49,3.

Det generelle inntrykket er at de sivilt ansatte i Sjøforsvaret har et like godt eller bedre psykososialt arbeidsmiljø og bedre helserelatert livskvalitet enn befolkningen ellers. De ansatte er også flinkere til å trene enn andre i befolkningen.

De ansatte blir mye utsatt for støy og uheldige arbeidsstillinger i sitt arbeidsmiljø.

En foruroligende høy andel av ansatte har problemer med hørselen. En høy andel ansatte har håndeksem og mange har plager fra rygg og nakke. Mange behandles mot høyt blodtrykk.

En forholdsvis høy andel av sykefraværet blant sivilt ansatte skyldes yrkesskader, og Sjøforsvaret følger ikke sine rutiner for rapportering av dette.

Det er større forekomst av overvekt blant de sivilt ansatte enn i befolkningen forøvrig, og alkoholforbruket er for høyt.

En rekke tiltak er foreslått på basis av resultatene i rapporten.

6.2 English Summary: A survey of health, safety and environment in the Royal Norwegian Navy, a short resumé of a cross-sectional study among civilians in the Navy.

Introduction

As a response to general concerns regarding harmful work environment and negative health effects for the employees, the Royal Norwegian Navy decided to make a major surveillance of the health and work environment among their personnel. This task was handed over to the University of Bergen to secure independent investigation. The project started September 2001.

Method

As one part of the surveillance a general questionnaire was sent out to all the employees. The responders listed their history of service in the Navy and questions about exposures, diseases, lifestyle, health related quality of life (SF-36) and offspring were asked. A second part of the questionnaire had questions concerning psychosocial issues at work (QPS Nordic).

Results

The over all response rate was 58.4% with 2265 responders out of 3878. Among civilians in the Navy the response rate was 49.3

The employees had better health related quality of life and better psychosocial work environment compared to other groups within the Norwegian and Scandinavian population. Physical exercise was also more frequent among the personnel. On the negative side there was extensive exposure to noise and difficult working positions. Many had musculoskeletal disorders and a high number were under medication for hypertension.

The Navy does not follow its routines regarding the reporting of accidents at work. 5.6 percent of the total sick leave frequency is due to accidents at work.

Alcohol consumption among the employees was too high, and they had problems with overweight.

Conclusions:

The project will give a basis for further action regarding the Health Safety and Environment work within the Royal Norwegian Navy.

7 Referanser

- (1) Loge JH, Kaasa S, Hjermland MJ, Kvien TK. Translation and performance of the Norwegian SF-36 Health Survey in patients with rheumatoid arthritis. I. Data quality, scaling assumptions, reliability, and construct validity. J Clin Epidemiol 1998; 51(11):1069-1076.**
- (2) Ware JE. SF-36 Health Survey Manual & Interpretation Guide. Boston: Nimrod Press, 1993.**
- (3) Kuorinka I, Jonsson B, Kilbom A. Standardized Nordic questionnaires for the analysis of musculoskeletal symptoms. Appl Ergonomics 1987; 18:233-237.**
- (4) Morken T, Moen B, Riise T, Bergum O, Bua L, Hauge SH et al. Prevalence of musculoskeletal symptoms among aluminium workers. Occup Med (Lond) 2000; 50(6):414-421.**
- (5) Morken T, Riise T, Moen B, Bergum O, Hauge SH, Holien S et al. Frequent musculoskeletal symptoms and reduced health-related quality of life among industrial workers. Occup Med (Lond) 2002; 52(2):91-98.**
- (6) Skogstad A, Knardahl S, LK, Elo A-L, Dallner M, Gamberale F et al. Brukerveiledning. QPSNordic, Generelt spørreskjema om psykologiske og sosiale faktorer i arbeidet. STAMI rapport 2001:1. Oslo.**
- (7) Dallner M, Elo A-L, Gamberale F, Hottinen V, Knardahl S, LK et al. Validation of the General Nordic Questionnaire (QPSNordic) for Psychological and Social Factors at Work. Nord 2000:12. Copenhagen, Nordic Council of Ministers.**
- (8) Folke- og boligtellingen 2001
Husholdningene blir stadig mindre – men store regionale variasjoner. 2-9-2002. Oslo, Statistisk sentralbyrå.**
- (9) Levekårsundersøkinga 2000. Arbeidsmiljø
Tabell 5: Fysisk arbeidsmiljø for sysselsette i ulike næringer. 16-66 år. Prosent. 27-11-2001. Oslo, Statistisk sentralbyrå.**
- (10) Hourani LL, Yuan H, Bray RM. Psychosocial and health correlates of types of traumatic event exposures among U.S. military personnel. Mil Med 2003; 168(9):736-743.**

- (11) **Levekårsundersøkelsen 2002. Helse, omsorg og sosial kontakt
Mindre røyking, men mer overvekt. SSBmagasinet . 22-1-2004. Oslo,
Statistisk sentralbyrå.**
- (12) **Helse- og miljøforhold blant fast ansatt personell i Forsvaret, 1-110, 2003.
Oslo, Forsvarets sanitet, Militærmedisinsk forskning og utvikling.**
- (13) **Statistisk årbok 2003. Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial
kontakt. Oslo, Statistisk sentralbyrå.**
- (14) **Berstad AE, Brandtzæg P. Bidrar vår reduserte mikrobielle belastning til økt
forekomst av allergi? Tidsskr.Nor Laegeforen. 120[8], 915-919. 20-3-2000.**
- (15) **Lunde ES. Vi bruker mer og dyrere medisiner. Samfunnsspeilet [2]. 2000.
Oslo, Statistisk sentralbyrå.**
- (16) **Moen BE, Hollund BE, Torp S. A descriptive study of health problems on
car mechanics' hands. Occup Med (Lond) 1995; 45(6):318-322.**
- (17) **Paul M. Common Clinical Encounters. In: Paul M, editor.
OCCUPATIONAL AND ENVIRONMENTAL REPRODUCTIVE
HAZARDS. A Guide for Clinicians. Baltimore, Maryland, USA: Williams &
Wilkins, 1993: 137.**
- (18) **Moen BE, Bråtveit M, Bull N, Drabløs PA, Eidsvik S, Fjæringstad H et al.
Arbeidsulykker. In: Moen BE, editor. HÅNDBOK FOR
BEDRIFTSHELSETJENESTEN del 1. FYSISKE OG BIOLOGISKE
ARBEIDSMILJØFAKTORER, SAMT ARBEIDSULYKKER. Oslo:
Arbeidsmiljøforlaget, 2003: 5-442.**
- (19) **Bondevik K, Haukenes I. Samlerapport etter arbeidsplassbesøk 2002.
Seksjon for arbeidsmedisin, Universitetet i Bergen.**
- (20) **Gill JS. Reported levels of alcohol consumption and binge drinking within
the UK undergraduate student population over the last 25 years. Alcohol
Alcohol 2002; 37(2):109-120.**
- (21) **Aasland OG, Amundsen A, Bovim G, Fauske S, Morland J. [Identification of
patients at risk of alcohol related damage]. Tidsskr Nor Laegeforen 1990;
110(12):1523-1527.**
- (22) **Gulbrandsen P, Aasland OG. [Changes in drinking habits among Norwegian
physicians 1985-2000]. Tidsskr Nor Laegeforen 2002; 122(29):2791-2794.**
- (23) **Bråthen Ø. Bli bevisst ditt alkoholforbruk. Arbeidsmiljø [7/91], 42-45. 1991.
Oslo.**

- (24) Kristiansen JE. Dette er Norge. Liv og død, 8-9, 18-6-2004. Oslo, Statistisk sentralbyrå.**
- (25) Riise T, Moen B, Nortvedt MW. Occupation, lifestyle factors and health-related quality of life: the Hordaland Health Study. J Occup Environ Med. 45[3], 324-332. 2003.**